

dpm

drámapedagógiai magazin

a Magyar
Drámapedagógiai
Társaság periodikája

2014/3. szám

ISSN 1216-1071

Megjelenik évente négyszer.

A szerkesztőség címe:

1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a;
telefon és fax: (1)3361361;
honlap: www.drama.hu;
e-mail: drama@drama.hu

FELELŐS SZERKESZTŐ:

Kaposi László

telefon: (28)788714
e-mail: kaposi@drama.hu

Felelős kiadó:

az MDPT elnöke

Borító: Hevesi Andrea

Támogató:

A Drámapedagógiai Magazin
megjelenését 2014. január 1 – december
31. között a Nemzeti Kulturális Alap
támogatja

valamint az Emberi Erőforrások
Minisztériuma

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Számlaszámunk, amelyre az
érdeklődők befizethetik az éves tagdíjat
és a DPM megrendelési összegét:
11 701 004-20065946

TARTALOM

Szigetfoglalók Zalavári András	2
Honvágy Kaposi László	6
Omar Sharif árnyékában Vatai Éva	10
„L'écume des jours” Bekő Ágnes	12

Karácsonyi ének Bodzsár Zsuzsa	19
„A játék nem tűri a hazugságot” Rudolf Évával beszélget Kaposi László (retro)	23
A három kismalac és a farkas Lipták Ildikó	26
A kecskegidák és a farkas Lipták Ildikó	30
Újjászületések Nagy Zsuzsi	32

A címlapon: Színház-Dráma-Nevelés. Olasz-magyar történet – játék az identitásról. **Előd Nóra bemutató foglalkozása diákokkal.** (Marczibányi tér, Bp., 2014. november 15.)

A hátlapon: Cecily O'Neill. A világszerte ismert drámatanár a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ vendégeként tartott tréninget Budapesten. (Marczibányi tér, Bp., 2014. augusztus 25.)

Kaposi László felvételei

Készült a Pharma Print Kft.
nyomdájában

Szigetfoglalók

Zalavári András

Csoport: 15-16 éves kortól játszható, félosztálynyi (12-18 fős) létszámmal. A játék drámabeli jártasságot nem igényel.

Téma: Veszélybe kerül egy nagy hagyományokkal rendelkező kis sziget léte.

Cél: A csoporton belüli együttműködés (és/vagy együtt nem működés) következményeinek vizsgálata

Fókusz: Hogyan reagálnak a közös veszélyre a sziget irányítói?

Keret: A tanulók azon három családnak a tagjai, akik Haleflo szigetének tulajdonosai és irányítói.

Időszükséglet: a foglalkozás részletesen leírt első fele 90 percet vesz igénybe. A lehetséges folytatás valószínűleg ugyanennyit.

Helyszín: hagyományos osztályterem, szétoltható padokkal.

Eszközsükséglet: sokszorosított segédanyagok. Jó szolgálatot tehet még egy laptop projektorral és a megfelelő fényképekkel (ezek az interneten megkereshetők és letölthetők).

1. A dráma világának körülhatárolása

1.1 Tanári narráció és közreadott (ál-)Wikipédiás cikk

*Haleflo szigete, bár holland gyarmatnak minősült, 1797-ig lakatlan maradt. Hollandia francia megszállása elől menekülve ekkor költözött oda három előkelő család: a **Hals**, a **Leyster** és a **Floris** familia.*

A kis csendes-óceáni korallsziget forgalmas hajózási útvonalak mentén fekszik. Legmagasabb pontja mindössze 12 méterrel emelkedik a tenger szintje fölé.

A nagy gazdasági világválságot követően, 1935 után vált kedvelt üdülőhellyé. Fő vonzereje a homokos tengerpart, a kiterjedt lagúnák, a kellemes klíma, az inycsiklandó halételek és a családias vendéglátás.

Lakóinak száma a vendégekkel együtt sem haladja meg az 1000 főt.

1.2 Korallszigetek képei (kivetítve vagy közreadva)

Melyik felel meg leginkább a Haleflóról alkotott elképzeléseinknek?

1.3 Tanári közlések

Történik napjainkban – pontosabban 5 évvel ezelőtt.

A sziget mindmáig a három család tulajdona.

Egyenlő arányban birtokolják a **Haleflo** nevű cégük elsőbbségi részvényeit.

Háttérinformációk:

Az alapszabály az elsőbbségi részvényfajtán belül megkülönböztet:

- 1. osztalékelőbbséget (a kifizetés időbeli elsőbbsége),*
- 2. jogutód nélkül történő megszűnés esetén a vagyonból történő részesedési elsőbbséget,*
- 3. a szavazati joggal összefüggő elsőbbséget.*

2. A választható szerepek körének kijelölése: a tanulók a három alapító család jelenlegi tagjainak szerepét játsszák.

2.1 Sorsolással döntjük el, hogy ki, melyik családhoz fog tartozni.

(Amennyiben a tanárnak az a célja, hogy konkrét tanulói csoportok együttműködését vizsgálja, fejlessze, akkor sorsolás helyett ő ossza be családokat!)

2.2 Kiscsoportos egyeztetés

A játszók családon belül döntenek el, milyen rokoni viszonyban állnak egymással.

(Kikötés: mindannyian beleszülettek az adott családba – tehát nem beházasodtak, nem fogadták örökbe őket stb. –, mert ez a hagyományos feltétele az elsőbbségi részvények tulajdonlásának.)

2.3 Mindenki válasszon keresztnévet magának!

Segítségül közreadunk egy listát holland férfi és női keresztnevekről, de nem kötelező ezek közül választani:

- *Daan, Tim, Thomas, Ruben, Liam, Lars, Sven, Adam, Jan, Dex, Pieter, Casper, Abel, Owen*
- *Tess, Sophie, Emma, Lisa, Sara, Lotte, Eva, Anna, Noa, Olivia, Femke, Liv, Naomi, Lana, Luna, Vera, Emily, Nikki, Laura, Isis*

3. A szerepek felvétele, kidolgozása játékon, megjelenítésen keresztül

3.1 Kítűzők készítése

3.2 Tanári narráció

Bár az elsőbbségi részvényeket, amelyek előjogokat biztosítanak a tulajdonosaiknak, egyenlő arányban birtokolják a családok, az idők során kialakult egyfajta földrajzi elkülönülés a tevékenységi körökben.

- Az egyik *család felségterülete* a sziget belseje lett, a másiké a parti sáv, a harmadiké a szigetet övező nyílt óceán. Ennek megfelelően alakult a részvénytársaságon belüli szerepük.
- Az *óceániak* gyakorolták a halászati jogokat, és ők voltak a konyhák urai.
- A parti sáv birtokosai lettek a nappali szórakoztatás felelősei: ők üzemeltették a strandokat, a büféket és a sportcélú vízi járműveket.
- A belső részhez tartozók reszortja volt a szállásszolgáltatás és az esti, éjszakai élet megszervezése.

3.3 Mi lehetett a családok hierarchiája a régmúlt időkben?

Hogyan módosulhatott ez mára?

3.4 Nézzük meg, a fő reszortok alapján hogyan oszthatták el az egyéb tevékenységeket (pl. gyermekfelügyelet, kikötői szolgáltatások, kereskedelem stb.)!

3.5 Családi tevékenységi kör választása (vagy sorsolása, ha nem születik megegyezés).

3.6 Állóképek a család mindennapi munkájáról

3.7 Minden szereplőnk kitűnik valamivel a családtagjai közül: valamilyen téren „leg”.

A játsszók válasszanak maguknak egy-egy ilyen tulajdonságot!

3.8 Családonként egy „leg” bemutatása

Választható formák: állókép, némajáték, jelenet, rajz vagy írásos anyag.

3.9 Bemutatkozás

Tanári szerep: a Haleflo cég főkönyvelője.

A főkönyvelő – 200 éves hagyomány szerint – külső ember, nem tartozik egyik családhoz sem. A szokásjog alapján ő vezeti le az elsőbbségi részvényesek gyűlését és a Családok Tanácsát.

A jelenlegi főkönyvelő immáron 30 éve tölti be ezt a posztot.

4. A viszonyok kidolgozása

Az elmúlt 217 év alatt bizonyára akadtak konfliktusok a családok között, de ezeket minden esetben sikerült megoldaniuk.

4.1 Kiscsoportos jelenetek

A családok találjanak ki egy olyan konfliktushelyzetet a régmúltból, amelyben az ő családjuk is érintett volt!

Egy-egy rövid jelenetben mutassák be a konfliktus kirobbanását, illetve a megoldást!

4.2 Írásos feladat

A látott jelenetekre (is) építve családonként fogalmazzanak meg passzusokat a sziget „alkotmányából” – egyfajta írásba foglalt hagyománygyűjteményből, amelyet a lakók mindmáig tiszteletben tartanak.

4.3 Egész csoportos egyeztetés

Csak az tekinthető az „alkotmány” részének, amivel mindenki egyetért.

5. A bonyodalom

A főkönyvelő kezdeményezi az elsőbbségi részvényesek gyűlését.

A szokásos ügymenet: először az összes elsőbbségi részvényes tájékoztatást kap az aktuális helyzetről. Ezt követően családi berkeken belül beszél meg az információkat, kialakítják a közös álláspontjukat és megbízzák a család egyik tagját, hogy ezt a véleményt képviselje majd a döntéshozó csúcstestületben, a Családok Tanácsában. A végső döntés vagy állásfoglalás ezen háromfős testület joga.

5.1 Térkijelölés, állóképből indított gyűlés: az elsőbbségi részvényesek gyűlése

A rögtönzés a főkönyvelő érkezésével indul. Köszönti a megjelenteket, majd tájékoztatást ad arról, hogy a Haleflo cég részvényeinek árfolyama fél éve folyamatosan csökken. Megvizsgálta a hasonló tevékenységi körű szigetek konjunktúrájának alakulását, és mindenütt hasonló jelenséget tapasztalt. Az ok valószínűleg azokban a híradásokban keresendő, amelyekből egy csokrot a sajtófigyeléssel megbízott vállalat bocsájtott a rendelkezésükre. Ezt sokszorosítva közreadja, és fel is olvassa:

A korallok pusztulása

Nagymértékű korall-fehéredés tapasztalható a Föld legnagyobb koralltelepén, az Ausztrália közelében található Nagy Korallátonyon, négy éven belül már második alkalommal. A korallpusztulás előjelének számító folyamat a déli Csendes-óceán korallszigeteit is elérte már. A jelenség oka a tengervíz magas hőmérséklete, aminek következtében a korall-állatokkal szimbiózisban élő, és azok színt is adó algák egy részében sérül a fotoszintézishez szükséges egyik fontos protein. Mivel ezek az algák ezért nem tudják ellátni gazdájukat energiával és élelemmel, az elűzi őket. A korallok sorsa attól függ, mennyi algájuk marad. Ha mindet elvesztik, elpusztulnak; a tengeri élővilág egynegyedének otthonául szolgáló zátony omladozni kezd.

A korallátonyok a világ minden részén az ökoszisztéma szerves részét képezik, emellett fontos szerepük van a helyi lakosság életében is, legyen szó akár táplálékszerzésről, kereskedelmi célú halászatról vagy turizmusról.

A legbrutálisabb a helyzet a Franciaországhoz tartozó Mayotte szigeténél, amely a Természetvédelmi Világszövetség (IUCN) legfrissebb adatai szerint az Indiai-óceán történetének legsúlyosabb pusztulásával kénytelen szembesülni a melegedő áramlatok miatt. A hetekkel ezelőtt végrehajtott helyszíni vizsgálat során 34 Mayotte körüli korallátont vizsgáltak a kutatók, és azonnal a döbbenetes ténnyel szembesültek, hogy a korallok nagyjából fele küzd már a kiféhéredéssel, és 30%-uk már el is pusztult. Az eddig is ismert volt, hogy a Comore-szigetekenél súlyos a korall-fehéredés, de a Mayotte szigeténél (ami szintén a Comore-szigetecsoporthoz tartozik) tapasztalható pusztulás példa nélküli a térségben.

A kutatók szerint ennek egyébként másik fő oka a globális felmelegedés mellett a Comore-szigetecsoporthoz (és így Mayotte) vélein zajló túlhalászás, mert azon kevés területen, ahol a természetvédelmi korlátozás miatt sok a hal a régióban, a korallok is „boldogan” élnek.

5.2 A gyűlés kérdésekkel és reagálásokkal folytatódik

A tanár alakítsa úgy a megbeszélést, hogy még a családokra bomlás előtt bedobhassa a Tunao szigetére költözés lehetőségét. Ez természetesen azzal járna, hogy mindent előről kell kezdeniük.

5.3 Látkép és műholdfelvétel bemutatása, illetve (ál-)Wikipédia szócikk közreadása és felolvasása:

***Tunao** apró vulkanikus sziget Szamoától 400 km-re keletre. Bár nem tartozik szorosan Amerikai Szamoához, USA felségterület. Birtokjog szerint az American Shipping Company tulajdona. Lakatlan, csupán egy automata meteorológiai állomás található rajta. Kívül esik a fő hajózási útvonalakon.*

Megfelelő ajánlat esetén megvásárolható.

6. Mélyítő szakasz

6.1 Családi víziók a jövőről

Annak megbeszélése, hogy mi az, amilyen helyzetbe semmiképpen sem szeretnék hozni a családjukat; aminek a bekövetkeztét mindenképpen el szeretnék kerülni a tárgyalások során (milyen irányokba ne haladjanak a dolgok).

6.2 Családi tanácskozások

Közös állásfoglalás kialakítása (merre tovább a család érdekei szerint), képviselő választása, felkészítése.

6.3 Fórumszínház: a Családok Tanácsa

A konvenció kiterjesztett formája, ahol a három csoport végig a saját képviselőjét szabályozhatja csak. Megállíthatják a játékot, visszahívhatják szereplőjüket, és tanácsokkal, információkkal láthatják el, akár le is cserélhetik. (Praktikus lenne valamilyen megkülönböztető jelzést használni az egyes szereplőknél.) Érdemes korlátozni az egyes csoportok megállítási lehetőségeinek számát.

A tanár a 3.9 pont szerint a Tanács ülésének levezetőjeként vesz részt a játékban. Szavazati joggal – a kontextusnak megfelelően – természetesen nem rendelkezik, de információval igen. Afelett öröködik, hogy az egyezkedés és a döntéshozatal mindvégig megfelelő keretek között, az egyenrangúság figyelembe vételével történjen.

A fórumszínháznak ezen változata – aminek alkalmazása az akváriumdrámákban gyakori – csak fegyelmezett, az adott pillanatban a játéknak elkötelezett csoporttal valósítható meg.

A Családok Tanácsának ülése természetesen félbeszakítható, hivatalosan elnapolható. Ilyenkor a családok képviselői visszavonulhatnak, és a megszokott kiscsoportos formákban folytatható tovább a játék. Majd időugrással máris a Tanács újabb ülésén vagyunk.

6.4 Szerepcserés gondolatkövetés

A döntés előtt nem hallhatjuk az egyes szereplők gondolatait – mivel várható, hogy egymás ellen játszanak, lehet, hogy nem is akarják kimondani a saját figurájuk rejtett gondolatait. Érdemes lenne megnézni ebben a helyzetben azt, hogy – például – az egyes (számú) csoport szereplőjének gondolatairól hogyan vélekednek a kettes csoport tagjai, és így tovább, amíg körbe nem érünk. Formailag lehetséges, hogy a másik csoport szereplője mögé állnak be, és onnan halljuk a mondanójukat. Ez – természetesen – nem kötelezi például az egyes számú csoportot annak átvételére, amit a kettesből az ő szereplőjük lehetséges gondolatának tartottak.

6.5 Maszkos játék

A Családi Tanács döntését (vagy esetleges döntésképtelenségét) követően kiscsoportban, vagyis „családi körben”, érzelmi állapotokat ábrázoló maszkok közül választva, azok mögül megszólalva reagálhatunk a fejleményekre.

7. Reflektív szakasz

Bármilyen döntés szülessen is, a realitások figyelembe vételével egy dologból ne engedjünk: a sziget nem menthető meg! Legalábbis hosszabb távon és gazdaságosan nem. Időleges megoldást jelenthet, ha beton hullámtörőkkel, esetleg roncshajók elsüllyesztésével igyekeznek pótolni a zátonyokat. Ezeknek a megoldásoknak azonban hatalmas hátrányuk a korallokkal szemben, hogy nem öfenntartó rendszert képeznek: rendszeresen vizsgálni és karbantartani kell őket, vagyis nyelik a pénzt.

Érdemes emlékeztetni arra az információra is, hogy a sziget legmagasabb pontja mindössze 12 méterrel emelkedik a tenger (jelenlegi) szintje fölé. A vihardagály hullámai ennél magasabbak lehetnek, vagyis, ha a zátonyok gyűrűje valahol megnyílik, minden és mindenki végveszélybe kerül.

A fejleményektől függően számos folytatás lehetséges – néhány példa:

- Jövöképek: a sziget végnapjai.
- Berendezkedés és problémák az új helyen. (Nem biztos, hogy ez egy másik szigeten lesz!)
- Szertartás: zászlólevonás a régi, zászlófelvonás az új lakóhelyen.

Honvág

Kaposi László

Célcsoport: középiskolások, „középhaladók” legalább (vagyis olyanok, akiknek van némi drámaórák rutinjuk, esetleg színjátszós gyakorlatuk). Játsható a felsőoktatásban is. A pedagógus-továbbképzésben csak adaptációval: ott más szereplő szemszögéből lehet érdekes a téma.

Létszám: Optimális létszám 20 fő, de a résztvevők száma nem jelent korlátot, csak időbeli feszítettséget – többen vagyunk, egyes játékok hosszabbak lesznek, mindenre kevesebb idő jut, az óra vége veszélyben...

Munkaszervezés: négy csoportban, illetve párokban dolgoznánk többnyire

Időtartam: Legalább 60 perc kéne hozzá. (Ha a drámatanár nem figyel az elejétől fogva a tempóra, akkor könnyen lehet, hogy a duplaóra sem lesz elég.)

Téma: egy család széthullása vagy megmaradása

Fókusz: Mit tehet egy fiatalember (egy nagykamasz) a családjáért, ha az éppen széthullani látszik?

Jó, tudjuk, sok felnőtt azt mondaná ilyen helyzetben a fenti kérdésre, hogy „semmit”. De lehet, hogy elfelejtették már, hogy ők is voltak fiatalok. És ha a felnőttek nincsenek résen, akkor a fiatalok csodákra is képesek.

A történet napjainkban játszódik.

Helyszíne tetszőleges ország kisvárosa – ha pl. idegennyelvi környezetben játszunk, akkor a tanult nyelvtől függően helyezendő el. Most a példa kedvéért magyar a kontextus: Magyarország, BÁRKÁD nevű települése, kb. 10 ezer lakóval, valahol Nyugat-Magyarországon (kb. 20 km-re a megyeszékhelytől, ami a példa kedvéért legyen Veszprém).

1. Tanári narráció arról, hogy kivel/kikkel foglalkozunk

Hősünk Tamás – nem egészen 19 éves, gimnazista. Jó tanuló, ami nála azt jelenti, hogy nincs semmi gondja az iskola elvárások teljesítésével (egyébként régi és jó iskola ez, ahová jár). A srác teszi a dolgát, de nem igazán fontos számára az iskolai tanulás, illetve az ottani eredmények. Azért persze tovább akar tanulni, mint osztálytársai döntő többsége. Tamás jó szervező – ennek azonban csak ritkán adja tanújelét. De, ha beindul, akkor nagy dolgokat is tud. Az osztályban ilyesmit csak akkor tett, ha mások már jó ideje nem intéztek el fontos, közös ügyeket. Vagy akkor, ha nem akadt gazdája valaminek. Ilyen volt egy nagy nyári, közös buli szervezése (ez sokak számára lett igazi közösségi élmény – utólag így látják). Amúgy érzékeny, a látszat ellenére tépelődő, bizonytalan alkat. Klasszikus gitáron tanult régebben, újabban ismét játszik. Sokat van egyedül. Néha verseket ír, amiket azonban csak az asztalfiók láthat. Többnyire az anyjával él, hiszen ő van otthon, vele oszt meg érzéseket, néha titkokat, de életében az igazán fontos pillanatok többnyire mégis az apjához fűződnek. (Bartos a családi neve.)

Egy adagban ez éppen elég információ. Ezért a szűk családról csak „leltár” jön, most elég egy-egy mondat, a részletekkel később szorgálunk. Tamás anyja, apja, bátyja:

Anyja: MÁRTA, 44 éves, tanító a szakmája (nincs állásban). Apja: ZOLTÁN, 46 éves, kertéptö-mérnök. Bátyja (Tamásnak): PÁL, 24 éves, mérnök, fél éve költözött el.

javaslat: ismételni kéne a bekerülő információkat, legalább a legfontosabb elemeket, mert a tapasztalatok alapján abból, ami csak egyszer hangzik el, jóformán semmi nem épül be a játékba. Erre a rögzítésre alkalmas a SZEREP A FALON konvenció ábrája, annak kitöltése, de hátha sikerül ennél a táblai vázlatírásra emlékeztető megoldásnál érdekesebb formát is találni. Vagy kitalálni. Sokan alkalmazzák az utóbbi időkben a KÖZÖSSÉGI OLDAL ADATLAPJÁT (lehetne ez egy új kontextusépítő konvenció neve) erre az ismétlésre. A rovatok tetszőlegesen variálhatók, szabadok

vagyunk, nem kell másolnunk a legismertebb közösségi oldalakat. Amit megtudtunk, valamilyen időbeli szakasolással beirhatjuk.

A szerző kinyilvánítja, hogy a maga részéről nem szívesen kezdene ezzel a jegyzeteléssel, de az óra későbbi részeiben élne az írásos rögzítés lehetőségével (főleg kiscsoportos játékok, megjelenítés után jöhetne jól).

A fenti, a tanár által behozott információkkal a dráma központi figurájának felvázolása a célunk: ilyen figurával foglalkozunk majd, és nem másféleképpen. Az alábbiakkal már a megjelenítéshez, a játékhoz szükséges részletek felé indulunk. Továbbá fontos elem, hogy a tanári kérdések nyitnak a résztvevők felé: válaszaik beépülhetnek a történetbe, a helyzetekbe – az órába.

2. További információk Tamásról: a zenét mutatjuk: hármat + kérdések a zenékhez

Az egyes zenei részleteket célszerű „felkonferálni”: jár hozzájuk egy-egy mondat (vagy több). Ezek a bevezető mondatok elhelyezhetik a zenei bejátszásokat a fiú életében. Az **akusztikus konvencionál** a „jegyzetek” legalább annyira fontosak, mint maguk a bejátszások. Utalhatunk a zenei részletek fontosságára, a hallgatásuk gyakoriságára vagy módjára, helyére. Mindenképpen erősen különböző zenék kiválasztását javasoljuk: ha két zene ugyanazt „mondja”, akkor az egyik minden további nélkül kihúzható.

Néhány példa arra, hogy milyen mondatokkal lehetne az elhangzó zenei részleteket (ezekből pár taktus is elég, ezen a ponton a felismerés a fontos!) felvezetni:

- Ezt a zenét soha nem hallgatja mással.
- Az, hogy ezt a zenét szereti, az titok.
- Ha a kedvenc zenéjét tudakolják, akkor ezt, vagy valami hasonlót mondana (az osztálytársainak).
- Ezt a zenét kedveli (sőt: az utóbbi időkben ezt szereti leginkább), de ezt soha nem vallaná be az osztálytársainak.
- Hogy ezt a zenét kedveli, arról csak egy kiválasztott személy tud (óránknál lehetne Tamás barátja, jelenleg nem szerepel, de ezt a figurát más szempontok miatt is érdemes lehet beemelni).

Ha „erős” zenét választunk, akár már ez a konvenció is képbe helyezheti a résztvevőket. Fontos, hogy a figura típusa tisztává váljon. A zenék titkokat árulhatnak el, a központi figura lelkéről szólhatnak. De ha órávezetés közben a tanár azt érzi, hogy nem volt elég – visszaidézve az előző kifejezést: képen vagyunk, de többféleképpen –, akkor be kell még iktatni más, kontextusépítésre alkalmas formákat.

Hozhat a tanár például írásos anyagot, üzenetet, ami napjainkban játszódó játékokban lehet például az sms. Minden kiscsoport kaphatna három-öt rövid (hétköznapi, akár banális) üzenetet, és ezek gyors tanulmányozása után azt kellene kitalálniuk, hogy milyen választ küldhetett azokra Tamás.

3. Szituációk – kiscsoportos játék

Bontsuk ki Tamás figuráját! Mind a négy szituációra igaz: a szereplők később mindannyian úgy emlékeztek erre az eseményre, mint jelentősre, fontosra – megmaradt bennük jó emlékként, ez az alkalom az együtt töltött nem kevés idejükből az egyik legjobb pillanat volt.

A csoportoktól azt kérjük, hogy nagyon rövid (legfeljebb egy perces) jelenetet hozzanak vissza, ami minden szereplő megszólal. A játékosok élhetnek a szereplők megsokszorozásának, vagy a gondolatok kihangosításának technikájával. A jelenetek előtt olvassák fel a többieknek azt, amit az adott szereplőről papíron kaptak (nem baj, ha részben ismétlés lesz).

- a) Tamás és Zoltán, az apa egy meccsen: a magyar kupában idén Bányász csapata soha nem látott magasságokba jutott. Együtt mentek ki a Győr elleni meccsre. (Helyette lehet: APÁVAL a meccsen – és három pillanatképet kérünk vissza.)!
- b) Tamás és anya (Márta): egy évvel ezelőtt egy „kamasztitok”, kamaszprobléma kapcsán. Később egy verset is írt erről Tamás. (A jelenet mellett a vers már sok lenne: de arról kérhetünk, és feltehetőleg kaphatunk is információt, hogy tartalmilag mi lehetett abban a versben.)

- c) Tamás akcióban (amikor kivételesen beindul: az említett nagy, nyári, közös találkozót szervezi...)
- d) Tamás, Pál, a báty – a szülők nincsenek otthon, ők vállalták a vasárnapi ebédet. Nagy buli volt: a főzés és a mosogatás is.

Hívjuk fel a résztvevők figyelmét, hogy minden szituációban Tamást keressük, őt figyeljük! Azt nézzük, hogy ő miként éli meg az eseményeket, amelyeknek szereplője!

Anyja: MÁRTA. 44 éves, tanító a szakmája (nincs állásban)

44 éve egyáltalán nem látszik rajta (tiz évet minimum letagadhatna). Végzettsége szerint tanító: mindössze két évig dolgozott ilyen munkakörben, azt sem egyben. A tanítói főiskola után szült két gyereket, otthon maradt velük. Panaszkodott erre az állapotra, hogy otthon van, de élvezte is annak nagy szabadságát. Márta később sem ment vissza tanítani, bár időnként (visszavisszatérően) játszott ezzel a gondolattal. Jelenleg egy városvédő „zöldszervezet”, civilek – vagyis egy egyesület – vezetője. Békés akcióik vannak a városért, a környezetért (és magukért). Fákat ültetnek... és jókat beszélgetnek.

(MAJOR a vezetékneve.)

Apja: ZOLTÁN, 46 éves, kertépítőmérnök

Az utóbbi években helyben csak ritkán kap munkát a kis cégével, ezért kénytelen távolabbi településeken dolgozni. Gyakran van távol a családtól. Erkölcös ember: (nem politikai értelemben véve) konzervatívnak mondható. Az eskü–titok–hűség fogalmak például gyerekkorától fontosak számára.

Amúgy kissé zárkózott, és minden körülmények között udvarias ember. Nem igazán találta meg azokat a formákat, hogy a családja iránti szeretetét ki tudná mutatni. Ezért akaratán kívül közömbösnek tűnik, mintha nem törődne velük. Mintha rideg, távolságtartó lenne. Érzelmei kimutatásában a körülmények, a távoli munka is akadályozza az utóbbi években.

(BARTOS a családi neve.)

Bátyja (Tamásnak): PÁL, 24 éves, mérnök

Átlagos képességű, szorgalmas ember. Az iskolában soha nem volt baj vele, nem lógott ki se felfelé, se lefelé. Bár csak fél éve költözött el, de a főiskola miatt már pár éve kiszakadt a családból. Most meglehetősen távol él tőlük: 400 km-re, a román határ közelében, egy délkelet-magyarországi kisvárosban, a feleségével – ott talált munkát és új családot. A felesége határozott, karakteres ember, vezetői adottságokkal. Pál ezt elfogadja, nincs is ebből semmi baj. Jóval idősebb Tamásnál – ideális „nagytesó” volt.

(BARTOS a családi neve.)

Az a megoldás, hogy az egyes csoportok a saját játékuik előtt egy-egy figuráról felolvassák a legfontosabb információkat, sokat segíthet. Ugyanis ennyi szöveget egyszerre nem lehet bevinni a drámába – három sor után senki nem figyelne. És azért sem, mert unalmas lenne. Játsszani hívtuk az óra résztvevőit, és ennyi szöveg erőteljes mértékben „játékmentesítene” a drámát. Ez pedig nem lehet cél. (Eszköz talán, de ritkán.)

4. Összegzés: mit tudunk Tamás figurájáról?

Ha az látszik az előző csoportbontásos munkából, hogy kialakult egy közel egységesnek tekinthető kép a központi figuráról, akkor ez a pont elhagyható. Ha nem látszik egységesnek a csoportmunkák során a figura (az egyes kiscsoportok másban gondolkodnak), akkor használható, de – mint fent említettük már – nem túl izgalmas formai megoldás lehet a SZEREP A FALON konvenció. Helyette érdekeesebb lehet, ha kitöltjük a KÖZÖSSÉGI OLDAL ADATLAPJÁT.

5. Páros játék (idő függvényében – ha ebből kevés van, akkor ez a pont kimaradhat)

Milyen egy működő, de kihülőben lévő párkapcsolat? Általában milyen? Ez a kérdés, de akár értelmezhetjük úgy is, hogy akadtak hasonló pillanatok, amiket Tamás nem vett észre (avagy ha valamit észrevett, akkor sem tudatosult benne).

Állóképeket és egy-egy mondatot kérünk a pároktól. (A mondatok lehetnek olyanok is, mintha címet adnánk.) Olyan hétköznapi pillanatképeket várunk, amelyek jelezték-jelezhettek volna, hogy baj van a szülők kapcsolatában, de amelyeket Tamás nem vett észre, nem látott meg. (Amennyire emlékszünk rá, vegyük figyelembe mindazt, amit Zoltánról és Mártáról tudunk!)

Revü konvenció: Gyorsan meg is nézzük az állóképeket: mint egy előadást. Kép és mondat, s amint az egyik páros befejezte, máris jöhet a következő, ne legyen benne szünet, cserébe viszont legyen egy előzetesen egyeztetett sorrendünk! (A fizikai elhelyezkedés is megadhatja ezt.)

Ha kell, akkor visszatérés a szerep a falon konvenció ábrájához, kiegészítés...

6. Tanári narráció Márta új kapcsolatáról. Péter bemutatása

Márta az egyesületi munkája kapcsán találkozott először Péterrel, az új városi építésszel. Ezek a találkozások később rendszeressé és magánjellegűvé váltak. Egy idő után döbbenet és jólesően vették észre: szerelmesek egymásba.

Egy kisvárosban semmi nem marad titokban. Ez a kapcsolat sem...

PÉTER, 42 éves, tájépítő

Nemrégén költözött ide Bärkädra, Veszprémből. Megpályázott egy állást, és most ő a kisváros építésze. (A város fejleszteni akar: a polgármester fontosnak tartja a tájrendezést, a környezetet, a parkokat. A megrendeléseknél Péter néhány régebbi üzleti partnerét részesítette előnyben, többek között emiatt sincs most munkája itthon Zoltán kis cégének.)

Péter elvált, egy középiskolás lánya van, aki az anyjával él Veszprémben. Hiányzik neki a család, egyben örül is a későn jött függetlenségnek. Többször megégette már magát a válás után a kellemetlenné váló alkalmi kapcsolatokkal. Most szerelmes.

(Családi neve ZÖLDI.)

7. A lebukás, amikor a fiú rájön anyja viszonyára

Maradhatnak az 5. pont párosai: gyors kör kellene, beemelhetők sztereotip megoldások is (csak sok legyen belőlük!). A párok mikrojelenetei képből indulnak és képbe érkeznek. Közben legfeljebb egy-egy mondatot hallunk a két szereplőtől. És máris folytathatja – szünet nélkül – egy másik páros. Értékelő megbeszélés csak az utolsó páros játéka után...

Nem a lebukás konkrét módjával foglalkozunk itt: általános érvényű és akár kicsit közhelyes is lehet, amit csinálunk. És nem baj, ha humora van.

8. De lehet a fentiek mellett vagy helyett egy véletlenül meghallott beszélgetés is. Például a következő:

MÁRTA Nincs jogod elítélni! Miért pont én ne lehetnék boldog?

NAGYANYA *De mi les a gyerekekkel? Ki figyel így rá? Most van a legnagyobb szüksége a szüleire, az anyjára!*

MÁRTA Túl fogja élni, ahogyan mások is. Nemsokára már ő is a maga útját járja. Tisztességgel felneveltük, mindent megkapott.

NAGYANYA *Na, és ki ez az ember? Ismerik a fiúk?*

MÁRTA Nem, sosem látták. Legalábbis nem hiszem. Nemrégiben költözött ide Veszprémből. (...)

NAGYANYA *Hogy ismerkedtetek meg?*

MÁRTA Egy fórumon, ott mutatták be az új városi építésszt...

NAGYANYA *És most mit akarsz? Itt hagyod a családot?*

MÁRTA Szükségem van erre a kapcsolatra. Vele újra fiatalnak, boldognak érzem magam.

9. Ötletgyűjtés, rendszerezés

Tamás az első döbbeneten túl úgy gondolta, hogy ezt nem hagyja annyiban. Nem engedi szétesni a családját. Ha bármit nem is, de nagyon sok mindent megtenne azért, hogy holnap is legyen még hová hazajönnie.

Mit tehet Tamás a család megmentése érdekében?

- Ötletgyűjtés – ha ez eredményes, akkor a következő alpont kimarad.
- Esetenként szükségessé válhat a kiscsoportos ötletgyűjtés. Ezt követi az eredmények visszahozása a teljes csoport elé.
- Mindegyik esetben: felírni a közös ötletgyűjtés eredményeit, majd rangsorolni az ötleteket.
- Melyik csoport mit vállal a kiemelt ötletek közül – a fentiekben meghatározott tartalomhoz a kiscsoportos jelenettől, állóképektől kezdve sokféle formát választhatnak a csoportok. Jól alkalmazhatónak tűnnek az olyan formák, amelyben ki lehet hangosítani a gondolatokat.
- Az egyes kiscsoportok bemutatják, hogy mire jutottak.

10. Ha van idő (mert kibontandó tartalom biztos lesz), újabb kiscsoportos kör jöhet

Megnézhetnénk a nem első dűhből jövő megoldásokat: Zoltán is megtudta, mennek szét, bár látszólag még egyben vannak. Most mit lehet tenni?... Hogyan lehet megélni, amikor lassan csúszik ki a talaj?... Nézzünk meg egy mérlegelős pillanatot is: mit veszített és mit nyert ezzel? Palinak sem tesszik a dolog, a két testvér szövetkezik... Együtt könnyebb? Amikor az első próbálkozások mély kudarcát megéltük... Amikor megéljük a fásultságot... Amikor rájövünk, hogy a probléma forrása két boldog ember... És így tovább.

11. Vagy ha nincs tovább, mert nincs már ötlet és kedv, akkor némi időbeli távolítás

Hol van Tamás a következő karácsonykor; hol van a nyárbúcsúztató buli szokásos időpontjában, ami hagyományos családi ünnep volt náluk; ha magára marad egy percre, és az élete fontos eseményeire gondol, akkor milyen gondolatok jutnak eszébe stb.)

Ha esetleg jutna rá idő

Be lehetne építeni, bár nem a fővonalon – valahol a véletlenül meghallott telefonbeszélgetés után lehetne helye esetleg az alábbiak valamelyikének...

- Márta és Péter ismerkedése – „sztereotípiák” (kötött, maximált a szöveg mennyisége)
- „A szerelem kibontakozása.” – hogyan jöhetnek össze?
- Egy kávézóbeli találkozás vége, amikor eldöntik, hogy nem külön mennek haza
- Monológ-törődék/1: amivel Márta megmagyarázza magának a döntése jogosságát (miszerint belemelegy ebbe a viszonyba)
- Monológ-törődék/2: amivel Péter megmagyarázza magának a döntése jogosságát (miszerint belemelegy ebbe a viszonyba)

Omar Sharif árnyékában

Vatai Éva

Nyári török képzésem után abban a megtiszteltetésben volt részem, hogy meghívtak a kairói Francia Nyelvű Színház Fesztiválra. Feladatomból az volt, hogy vezessek egy egész délutános atelier-t egyiptomi tanároknak, és az előadások után tartott fórumokon, a Point Chaud-n hozzászóljak a beszélgetésekhez.

A cím némi magyarázatra szorul, azzal kezdem.

Egyiptomban a színészeket – akár csak a macskákat – nagy társadalmi megbecsülés övezi. Az előadás helyszínéül szolgáló iskolai színházterem faláról hat hatalmas egyiptomi színészfotó tekint le ránk: az egyik közülük a nemzetközileg is ismert Omar Sharifé, akit rendkívül tisztelnek.

A fesztivál megnyitóján két neves kairói színész is jelen volt. Bátorító szavakkal szóltak a mintegy 200 résztvevőhöz: színházat csinálni érdemes, mert a színpadon – mindig új szerepben – tudsz hű maradni magadhoz!

Az ország

Egyiptom a civilizáció bölcsője, ezt a tényt sosem mulasztják el felemlíteni. A piramisok több mint négyezer évvel visznek vissza bennünket az időben, s a gyermek Jézussal ide menekült a Szent Család: barlangok, emléktáblával jelölt pihenőhelyek jelzik vándorlásukat. A lakosság 90%-a muzulmán, a mara-

dék 10%-on a többi vallás osztozik, köztük a keresztény és a zsidó vallás. Az iskolai nevelés elsődleges célja a toleranciára nevelés, és ez láthatóan nem csak lózung: az emberek mindennapi életükben nem foglalkoznak azzal, ki honnan jött, milyen a bőre színe és milyen vallási jelképet visel. Külső szemlélőnek a vallási szokások miatt bonyolultnak tűnhet a mindennapi élet szervezése, hisz a muzulmánok szigorúan betartott munkaszüneti napja a péntek, a zsidóké a szombat, a keresztényeké a vasárnap. A másik ellentmondás, hogy – bár a lakosság nagy része muzulmán – az oktatás felekezeti katolikus iskolákban folyik. Az oktatásban elenyésző az állami intézmények száma. Meglepő látvány, ahogy a muzulmán fejkendő lányokat apácák kísérik minden iskolán kívüli rendezvényre!

Az utcákon állandó a katonai jelenlét, gyakoriak az ellenőrzések. A forradalom óta a Sínai-félszigetre húzódtott terroristák akcióitól féltre, amelyek komoly károkat okoznak az egyiptomi turizmusnak, megerősítették a katonai jelenlétet. Az ország láthatóan erősen militarista: a ma már Kairó külvárosának számító Heliopolisz hatalmas és impozáns katonai intézményei csaknem a reptőlőtérig kísérik utunkat.

Kairó, a túlnépesedett főváros 20 millió lakosával a hangok és a színek elképzelhetetlen kavalkádját alkotja: hatalmas piacain mozdulni sem lehet. Nehéz leírni az egyiptomiakat: különleges ország ez: színes, hatalmas, erős.

Mi lenne, ha játék lenne? Óriási homokozó. (A házak között, a tereken nem fekete föld van, hanem homok: szál, mindent befed, mindent beterít.)

Mi lenne, ha fej lenne? Mosolygós. (Az emberek rendkívül vidámak, szolgálatkészek, kommunikatívak.)

Mi lenne, ha állat lenne? Macska. (Sok-sok apró girhes, széles pofájú macska szaladgál az utcákon, a tereken, de még a fedett éttermekben is.)

Mi lenne, ha épület lenne? Piramis. (A gízai piramisok a világ leglátogatottabb turistalátványosságai közé tartoznak, lélegzetelállítóan hatalmasak.)

Mi lenne, ha étel lenne? Fűszeres rizzsel töltött galamb. (Akinek van gusztusa a csirkénél kisebb madarakhoz, amelyek minden étterem étlapján szerepelnek, Egyiptomban jókat lehet.)

A fesztivál

Mikor már fesztiválról beszélünk, feltétlenül tudni kell, hogy az egyiptomi fiataloknak nagyon kevés utazási lehetősége van, nemhogy külföldre, de az országon belül is, ezért a fesztivál minden percét igyekeztek intenzíven kihasználni. Főleg a muzulmán többség családjában nem javallott az, hogy a fiatal lányok az otthontól távol töltsenek el több éjszakát.

A találkozón 10 csoport vett részt: többnyire kairóiak és alexandriaiak. (Az egyetlen külföldi csapat a libanoni volt, akik csodálatos Ionesco-előadással kápráztatták el a közönséget, lélekkel töltve meg az abszurd darab csontvázát.)

Nagy gondot fordítottak arra, hogy a produkciók után három – e feladatra felkért – szakember, két francia és jómagam, vezesse a beszélgetést: a mi szerepünk számomra szokatlanul hangsúlyos volt.

Nagyon hisznek a színház erejében, üzenetet akarnak átadni a nézőknek, akik minden lehetőséget megragadnak arra, hogy tapssal köszönjék meg az előadás egy-egy részét. Az előadások minősége hullámzó. Leginkább regény- vagy filmadaptációkat mutatnak be, egyetlen „pièce composé-t” láttam, amely a közösen létrehozott alkotás kinti elnevezése. Nagyon szeretik a színpadon a filmszerű elemeket (az előadás előtti stáblista, kisfilm vagy egy-egy Star Wars-os elem használata), s minden előadás „rózsaszín farkascákkal” ért véget, a színpadon történeteknek – bármilyen sötét a téma – pozitív kicsengést igyekeztek adni egy dal vagy egy tánc előadásával.

A színpadon hangosan, néha énekelve beszélnek, a dikcióra nagy hangsúlyt helyeznek. Darabjaik mindig hordoznak valamilyen közvetlen társadalmi, morális üzenetet, amelyet gyakran már a darab kezdetekor kimondanak. Előzetes tapasztalataimat erősítették meg a most látottak is: az arab országokban gyakran szolgál a színház a társadalmi változások tükréül, a tanulság – európai ízlésnek kicsit szájbarágós – kiemelésével.

Nem könnyű atelier-t tartani fejkendő, hosszúruhás asszonyoknak (mozgásos játékok kizárva), akik közé egy férfi is keveredett (testérintős játékok kizárva). Bizonyos gesztusokat és szavakat tilt a vallásuk, erre nagyon oda kell figyelni, hogy ne hozzuk a résztvevőket nehéz helyzetbe.

Viszont kíváncsiságuk, nyitottságuk mindig jó irányba viszi a dolgokat, energiákat ad a közös építkezéshez. A gyakorlatokat többször kell elmagyarázni, demonstrálni, de minden apró tanácsért hálásak, s várják a véleményt, a megjegyzéseket. (Másnap széles mosollyal köszöntenek a folyosón, s megköszönik, hogy figyelmet fordítottam rájuk.)

A színjátszás délutáni iskolai tevékenység – sok esetben nem is rendszeres, csak egy-egy eseményre való pár hetes felkészülés. A színház, a dráma nincs jelen az oktatásban sem arab, sem francia nyelven. A

francia nyelvű színjátszás fő célja a kiejtésjavítás, de az utóbbi két-három évben meglátták benne a nyitás lehetőségét is Franciaország és más európai országok felé.

A francia nyelv

A franciának nagy becsülete van. Rég nem az a lényeg, hogy Napóleon lerohanta őket: hálával emlegetik a tudósok seregével érkező Napóleont, akik felfedezték, feltérképezték a piramisokat. Az egyiptológia tudománya is francia földön született, a hieroglifák rejtélyét megfejtő Champollion munkája során. Napóleon egyiptomi kincsekkel szállt hajóra, menekülve az angolok elől, de itt hagyta katonáit, akik megházasodtak, s az arisztokrácia részévé váltak, míg a francia nyelv az arisztokrácia első nyelvévé.

Az emberek nagy része – lévén a turizmus az ország egyik fő megélhetési forrása – ért és beszél franciául és/vagy angolul. A nyelvtanulásnak nagy hagyományai vannak, így tudnak Európa felé nyitni. A franciák 2000 elején megnyitották az Egyiptomi Francia Egyetemet (UFE), amely azóta az ország egyik legrangosabb felsőoktatási intézménye. A francia állam jelentős pénzügyi támogatással és technológiával támogatja az egyiptomi ásatásokat és a helyi kultúrát.

Ezer szálon fonódik össze a két ország – a francia nyelvű diákszínjátszás csak egy vékonyka, de biztos szálnak tűnik.

„L'écume des jours”

Bekő Ágnes

Csoport: 11-12. évfolyamtól felfelé ajánlott a foglalkozás; a 15-20 fő körüli létszám tekinthető optimálisnak

Időtartam: 90 perc

Kellékek: ragasztó, rajzszög, tollak, papír

Segédanyagok (az óra szerves részét képező dokumentumok, számítógépes állományok; szöveg, fotó, prezentációs fájl, zene – hét ilyen „csomag” szerepel az órában):

1. Cloé és Collin életét bemutató prezentációs fájl
2. A foglalkozáson használt zenék (Jack Johnson: Better together; Kispál és a borz: Ha az életben)
3. Fotósorozat (a prezentációs fájl képanyaga, nyomtatva)
4. A borító a Hosszú jegyesség című film DVD-kiadásáról (rajta Audrey Tautou)
5. Meghívó + tattoo + jelenetek + bejegyzések + cetlik
6. Az óra végéhez: két vers + a „vége kép”
7. Idézetek a halálról

A történet egy házaspárról szól, akik együtt élték meg a mellrákkal való küzdelmet. A feleség hosszú betegség után meghalt. A forrás egy interjúsorozat:

<http://www.imagedeconstructed.com/post/spotlight-on-angelo-merendino>

<http://www.imagedeconstructed.com/post/spotlight-on-angelo-merendino-part-2>

<http://www.imagedeconstructed.com/post/spotlight-on-angelo-merendino-part-3>

Az óravázlat egyébiránt Boris Vian *Tajtékos napok* című regényének parafrázisa.

(Eredeti címe: L'écume des jours)

Téma: halál, gyász, elengedés

Nevelési terület: A halál elfogadása az élet részeként. Egymásra figyelés és empátia. A gyász feldolgozásának fontossága.

Fókusz: Hogyan kísérik egy közeli hozzátartozónkat a halálhoz vezető útján?

1. A téma felvezetése

Egy fiatal amerikai fotós, Collin Morris életével foglalkozunk ma. Történetünk napjainkban játszódik. Hogy jobban megismerjük ezt az igen kellemes gyermekkorral megáldott fiatalembert, nézzünk bele együtt életének pár fontos momentumába! Ehhez készítettem egy rövid összefoglalót, melyben a Facebook-oldalán talált képeket használtam fel! A képekhez fűzött megjegyzések angolul olvashatók.

Itt egy Power Point dokumentumot vetitek le (1. sz. segédanyag). A diasor Collin Facebook oldaláról

hoz néhány fotót, ezek a képek az egyik kiállításán kerültek bemutatásra. Láthatjuk a feleségét és ket-
tejük életképeit is.

Közben zene szól: Jack Johnson: Better Together (a 2. sz. segédanyag része)

A képek bemutatásának célja, hogy a központi figura felépítéséhez szükséges információk, megkötések ne tanári közléssel kerüljenek be. A kellemes zene, a sok kép egy harmonikus és izgalmas kapcsolatot, tartalmas életet szándékozik felvázolni – ezzel együtt a játék további részéhez szükséges atmoszférát megteremteni.

Amennyiben ezt az adott pillanatban fontosnak látom, a képekből egy-egy példányt, vagy a teljes sorozatot is a csoport kezébe adom – nyomtatva, a vetítést követően. Jobb, ha úgy készülünk, hogy ez része lesz az órának, legyen egy kinyomtatott sorozat a fotókból – legfeljebb nem használjuk. (3. sz. segédanyag)

Cloéről annyit tudhatunk még, hogy:

- egyetlen végzett közgazdászként, mégis egy kicsi, családi étterem vezetője lakóhelyükön,
- kedves és nyugodt természetű,
- Collin mikor először meglátta, rögtön tudta, hogy Cloé a nagy Ő,
- bár hosszú idő volt meghódítani, sokat találkoztak, mielőtt Cloé elfogadta az első igazi randevút
- közben barátok lettek, lelki társak,
- azóta úgy vannak, ahogyan a borsó meg a héja.

2. A kapcsolat megerősítése – kellékhasználat konvenció

„Három dolgot készítettem ide. Szeretném, ha megnéznék, elolvasnátok ezeket, majd beszélünk pár szót róluk. Mit árulnak el a párról?”

a) Egy DVD borítója (4. sz. segédanyag) – ez a kedvenc filmjük: *Jean-Pierre Jeunet: Hosszú jegyesség* (Az Amélie rendezőjének 2004-es filmje. A borítón többek között Audrey Tautou látható.)

b) Egy lap, melyen ez áll:

Ez volt az esküvői meghívójukon:

„Minden szerelem hazugság, s csak egy szerelem van a világon, és azt nem a kottaüzletben árulják, hanem az ékszerésznél, ahol a két karikagyűrűt veszik, ez az egyetlen szerelem, az unalom, a betegség, az elcsúnyulás, a másfelé való álmodás, az ezerszer szökni, menekülni akarás és mindig ottmaradás: egymással szemben ülve nézni az egymás vénülő képét és végignézni a másíknak a haldoklását, ez a szerelem.”

(Idézet Cserna-Szabó Andrástól, a szerző neve nem szerepel a lapon.)

c) Egy lap, melyen ez az ábra látható (az 5. sz. segédanyag része):

Közös tetoválás

3. A központi szereplő felépítése – szerep a falon

„Szeretném, ha összeszednének, hogy mit tudunk meg Collinról a látottak alapján. És persze pár szót ejtünk Cloéről is!”

A képek alapján kiderült Collinról, hogy nős, felesége Cloé. Nagyon szereti őt. Fontos számára a házasság. Még nincs gyermekük. Zenekarban játszott dobosként. Jelenleg fotós. A többi jellemzőjét a résztvevők építhetik fel.

4. Cloé és Collin – jelenet narrálással, jelenet, mikro-jelenetek gondolatkivetítéssel

Három csoportot alakítunk. Mindegyik csoport kap egyet-egyet az alábbi szituációs kártyák közül (az 5. sz. segédanyag része)

*Találjátok ki, hogyan találkozott Collin és Cloé először!
Szeretném, ha a jelenet néma lenne, lassított, és narrálnátok a történeteket!*

*Találjátok ki, hogyan kérte meg Collin Cloé kezét!
Szeretném, ha jelenetet készítenétek a lánykérésről – maximum 1 percben!
A jelenetben legyen több kitartott pillanatkép (megállítás, újraindítás)!*

*Találjátok ki, hogy Collin és Cloé merre, hol voltak nászúton! – Kalandos volt, ezt tudjuk: több váratlan eseményben volt részük. 3 mikro-jelenetet (10-15 másodperces) kérek!
Mindegyik jelenetről halljuk Collin gondolatait – kívülről!*

5. Napló bejegyzések – tanári narráció, kiscsoportos feldolgozás, állóképek

Cloé és Collin házasságban élnek már két éve. Collin fotós munkái jól haladnak, Cloé étterme bekerült a Country Jurnal „100 legmeghittőbb vendéglő”-je közé. Szabadidejüket közös utazgatással töltik.

Most kiosztok néhány bejegyzést Collin blogjából. A bejegyzések az elmúlt kb. másfél évből valók!

Mindhárom csoport három-három bejegyzést kap (az 5. sz. segédanyag része).

„Olvassátok el, és beszéljétek meg a bejegyzések tartalmát! Válasszatok közülük egyet, melyet állóképben megjelenítetek! A bejegyzéseket időrendi sorrendben olvassuk fel és nézzük meg egyesével.”

1. blokk

2009. március 5. – Felhívtak a régi bandából, hogy a Steaksville-be szerveznek egy alapítási jubileumi koncertet. Szeretnék, ha én dobolnék, mint rég. Cloének tetszeni fog, pláne, hogy drága anyuékkal is találkozhatunk még Húsvét előtt.

2009. március 12. – Elkezdünk próbálni. Beindultak a régi mozdulatok, nem is hittem volna, hogy ennyire visszajön minden. Cloé imádta a csapatot. Én meg őt, ahogy beindult a zenére. Tüzesebb, mint valaha! ☺

2009. április 6. – ... Holnap Pittsburgbe utazom egy stúdiós fotózásra, Cloé nem jön velem. Csajos napot tartanak Suzyval: a szokásos nagyszerviz! Nőgyógyász, masszázs, mozi és este sör Buddyéknál. ☺ Jók legyetek, csajok!

2. blokk

2009. április 14. – Cloé felhívott ma, hogy a kórházból keresték: mellrákot diagnosztizáltak nála.

2009. május 25. – Így, hogy a negyedik orvos is megerősítette a diagnózist, kedden elkezdjük a kemoterápiát. El sem hiszem, hogy ez velünk történik! Cloé csodálatos, és én örülök, hogy vele lehetek! Mindenki azt mondja, hogy túl leszünk rajta, csak pozitívan kell gondolkodni.

2009. december 24. – Cloé ma jobban van, de januárban újra elkezdődik a kemo. Csodás napot kaptam tőle karácsonyra. Betegen is ő az erősebb. Holnap elutazunk anyuékhoz. Cloé örül, hogy utazunk.

3. blokk

2010. április 14. – *Ma kerek egy éve tudtuk meg, Cloé beteg. Cloé elcipelte ünnepelni. „Végül is egy éves a mi bestiánk!” – mondta.*

2010. október 20. – *Dr. Stanford úgy gondolja, hogy Cloé testében nincs több rákos daganat, hatásos lehetett a hosszú terápia. Ez nem végleges, majd csak pár hónap múlva tudhatunk meg többet. Ma örülünk, de nincs erőnk ünnepelni. Ma szavak nélkül alszunk el, kiskifli és nagykifli...*

2011. február 7. – *Holnap kontrollra megyünk. Kiderül, hogy Cloénál mi a helyzet. Megtudjuk, hogy vége van-e a harcnak.*

6. Egy baráti összejövetel – csoportos improvizáció

Collin és Cloé barátai házibulit szerveztek. A 30-40 fős partira ők is hivatalosak voltak, de az utolsó pillanatban lemondták. A társaság tudja, hogy Cloé most jól van, de nagyon kemény időszakot élt át, és hogy a napokban derül ki, sikeres volt-e a kezelés. Mindenkit nagyon foglalkoztat kettejük élete.

„Ti ezek a barátok, ismerősök, kollégák vagytok. Arra kérlek benneteket, húzzatok egy cetlit (az 5. sz. segédanyag része). Az ezeken olvasható attitűdök segítségével rögtönöztek a konyhában, a teraszon, a nappaliban, az előszobában kisebb (4-5 fős) csoportok tagjai között elhangzó beszélgetéseket. Fél percet kaptok, hogy egyeztetsetek csoporton belül, hogy a kapott nézőpontot milyen jellegű (aggódó, túlereagáló, komoly, őszinte, spicces stb.) társalgás keretében hozzátok – maximum egy percben! Egyesével hallgattunk bele.”

szkeptikus a gyógyulással szemben

örök pozitív hozzáállás

az ő családjukban is volt már hasonló eset...

én biztos megőrülnék/megölném magam, ha meghalna a szerelmem

tárgyilagos, statisztikákra hivatkozó

7. Kontroll eredmény – tanári narráció

A kontrollvizsgálat után három nappal kapták meg Cloé eredményeit. Az orvos elmondta, hogy áttétek jelentek meg a májon, a bordákon és a gerinccsigolyákon. Ez azt jelentette, hogy Cloé meg fog halni. Hogy mikor, az attól függ, mikor omlik össze a mája.

8. Cloé és Collin beszélgetése – fórumszínház

„Nézzünk meg egy beszélgetést Cloé és Collin között, az eredmény tudatában! Cloé szerepében én leszek, ti pedig Collint formáljátok meg! Beszéljétek meg, hogy Collin mit és hogyan csináljon!”

Cloé szerepében: beszélek a halálról. A félelemről. Arról, hogy még sohasem gondoltam azt, hogy lehet, hogy nem gyógyulok meg. Hogy a buzógó pozitív gondolkodás közben elfelejtettünk beszélni a legfontosabbról.

9. Csoportos megbeszélés

„Két verset láttok a kivetítőn. Szeretném, ha a két verset elolvastva összefoglalnátok, mit érez az első és mit a második vers írója!”

A két vers költőjét és címét nem vetitem ki (a 6. sz. segédanyag része).

Wystan Hugh Auden: Temető blues

Állj meg óra, hallgass telefon,
Kutya, ne örvendj ízes csontokon,
Csendet most zongora, s puffogó dobok,
Hozzák a koporsót, jöjjetek gyászolók.

Szálljon az égre a gép és sírja el ott,
Vésse az égre a hírt: Ő halott.
Fehér galambnyakat gyászszalag övezzen,
A rendőr is fekete kesztyűt viseljen.

Ő volt észak, dél, kelet és nyugat,
A dolgos munkahét, pihenő vasárnap,
Éjjelem és nappalom, szavam és énekem;
Hittem, örök a szerelem. Tévedtem.

Nem kell már a csillag, kinek ragyog?
Oltjátok ki a holdat, takarjátok el a napot,
Kiszáradhat az óceán, elpusztulhat az erdő,
Úgysem hoz már semmi jót a jövő.

Szabadi Livia: Egy bátor asszonynak

Számolunk perceket,
időnk nem kegyelmez...
S ha fogom most kezéd,
hihetem, könnyebb lesz?
Nem tudom. Mit mondjak?
Kegyetlen az érzés.
Bennem nincs szánalom,
csak szerető féltés.

Beteg, tört testedben
lelked kincs, felemel,
életed küzdelme
halálban nem vesz el!
Hiszem, hogy utadon
könnyül minden óra,
s jó Isten-nyugalom
lesz békéd hozója.

Búcsút nem inthetünk,
találkozunk mi még,
veled szeretetünk
és bennünk lelked él!

A beszélgetés során ezeket a kérdéseket szeretném érinteni:

Hány arca lehet a halálnak?

Lehet-e szép a halál?

Hogyan lehet készülni a halálra haldoklóként és itt maradóként?

Mi az, ami segíthet az elengedésben?

Lehet-e nevetni a halálon?

(A Temető blues fordítója Seres József.)

10. Kiscsoportos beszélgetések, egyeztetés

Alkossatok 3-4 fős csapatokat! Kérlek benneteket, írjatok le minél több szinonimát a halálra, illetve soroljatok vicces és sokat hangoztatott szólásokat, szófordulatokat a témában! Írjátok le őket, majd egyeztetsetek ezeket!

Hasonló megoldásokra számítok:

vég, elmúlás, megsemmisülés, pusztulás, enyészet, kinyiffanás,
kinyúvadás, exitálás, kipurcanás, végzet, kaszás,
fűbe harap, feldobja a talpát, beadja a kulcsot, megmurdel stb.

11. Csoportos jelenetírás

„Két csoportban beszéljétek meg, ha dönthetnének szereplőink arról, milyen haláluk legyen, akkor milyen véget szeretnének, és miért! Tervezzétek meg utolsó pillanataikat, mint egy film zárójelenetét! Milyen zene szólna, hol játszódna, hogyan történne?... Olvassátok fel!”

12. Cloé halála – tanári narráció

Cloé 2012 tavaszának első napjaiban elhunyt.

Mielőtt elment, elmondta Collinnak, hogy gyönyörű és teljes élete volt vele. És azt is, hogy szerencsésnek tartja magát, hogy hosszú ideje volt arra, hogy a szerelme és ő elbúcsúzzanak egymástól. De nem tudja képzelni, hogy mennyire fog hiányozni majd Collinnak.

Collin elmondta Cloének, hogy sosem szűnik meg szeretni, és amit tőle kapott, azt meg fogja osztani másokkal, mert szerencsésnek tartja magát, hogy hosszú ideje volt arra, hogy élete szerelme és ő elbúcsúzhassanak egymástól.

13. Egész csoportos megbeszélés

„Szeretném, ha összeszednénk, hogy milyen érzések kavarnak Collinban azon a napon, amikor Cloé elment! Mindenki előtt van egy papír és egy toll. Írjatok le két mondatot: a két mondat Collin két válasza legyen két kérdésre! Ugyanis minden este így tértek nyugovóra, hogy ezt megkérdezték egymástól:

- Mi volt a legrosszabb a mai napban?
- Mi volt a legjobb a mai napban?

Ha leírtátok, kérlek, dobjátok bele a kosárba! Most mindenki húzzon egyet! Egyesével tegyétek fel a táblára a cetliket, ki-ki a nála lévőket olvassa fel!”

14. Befejezés

Egy idézet van kivetítve a vásznon (a 6. sz. segédanyag része).

A halál

Az utolsó életjelenség, amelynek során az élőlények szervezettsége és egyedisége megszűnik. (...) Az ember vonatkozásában klinikai és biológiai halált különböztetnek meg. A klinikai halál a légzés és a vérkeringés megszűnése, a biológiai halál pedig visszafordíthatatlan változások, az anyagcsere megszűnésének a következménye.

(Kislexikon)

Tanári narráció

„Ez a halál definíciója a lexikon szerint.

A teremben (annak sok pontján) viszont mások szavaival megfogalmazott mondatokat olvashattok. Keressétek meg ezeket!

Amit szeretnétek máskor is elolvasni, abból vigyetek magatokkal!

Gondolkozzatok el, ti hogyan fogalmaznátok meg a halállal kapcsolatos gondolataitokat!”

Zene indul: Kispál és a borz. Ha az életben (a 2. sz. segédanyag része)

Egy kép kerül eközben még kivetítésre (a 6. sz. segédanyag része).

Idézetek (7. sz. segédanyag)

<p>„Ugye tudod, mit szoktak mondani egymás közt az anyák. Ennek könnyű szülése volt, annak nehéz. (...) Hát így van ez a halállal is.” Stephen King</p>	<p>„Nem akkor halnak meg az emberek, amikor véletlenül történik velük valami. Hanem akkor történik ez vagy az, amikor meg kell haljanak.” Wass Albert</p>
<p>„Az ember sorsa gyakran jóval a halála előtt véget ér, a sors végének pillanata nem azonos a halál pillanatával.” Milan Kundera</p>	<p>„Az emberi pályafutás legfényesebb pillanata, amikor a végéhez ér. Következik a nagytakarítás.” Fehér Béla</p>
<p>„Egy délben, ősszel, meghalt apám. Erővel halt meg, méltósággal és példásan. Mintha megmutatta volna, hogyan kell meghalni. – Kezeim között halt meg, s ettől a pillanattól módosult halálfélelmem; nem félek már úgy, s nem a haláltól félek, nem attól az ismeretlentől, borzalmastól; inkább csak az életet sajnálom itt hagyni, az élet ízét és illatát követelem a halálon; de abban a pillanatban, mikor apám behunyta a szemeit, megértettem, hogy a halál nem rossz és nem jó, nincs semmiféle jellege.” Márai Sándor</p>	<p>„A hozzánk közel állók halála nyilvánvalóan erős történés, de nemcsak a veszteség okán, hanem azért is, mert minden halál (...) kimerevíti, a maguk visszavonhatatlanságában kinagyítja mindazokat a tetteket vagy mulasztásokat, legyenek azok bár csak gesztusok, amelyekkel a halotthoz életében kapcsolódtunk. Azok az emberek, akiknek vannak saját halottaik – akiket nem csak eltemettek, de meggyászoltak –, hordozni fogják halottaik múltját, az az övékbe beépül – talán még erősebben, mint a sajátjuk. (...) Az, aki hozzá közel álló embert eltemetett, többé már nem egészen az, aki előtte volt.” Ancsel Éva</p>
<p>„... azok, akik helyes módon foglalkoznak a filozófiával, nem készülnek semmi másra, csupán arra, hogy meghalnak, és halottak lesznek.” Szókratész</p>	<p>„Nagyon könnyű sírni, ha egyszer rájövünk az igazságra: mindenki, aki számít, előbb-utóbb elhagy vagy meghal. Bizonyos idő után minden ember túlélési esélye eléri a nullát.” Chuck Palahniuk</p>
<p>„Ó, az élet egyetlen közös tulajdonunk. A halál kinek-kinek magánügye. Aki meghal, magára marad körülhatároltan, mint a pont, aki él, mint a fény, mások életébe árad.” Hervay Gizella</p>	<p>„Átfutott az agyamon, amit arról hallottam, hogy a haldokló előtt néhány pillanat alatt leperreg életének filmje. Milyen szerencsés vagyok, hogy ezt megúsztam. Ki akarná kétszer végignézni ugyanazt a filmet?!” Stephenie Meyer</p>
<p>„Hogy halok meg? Milyen lesz pusztulásom? A föld elárul. Magához ölel. A többi kegyelem.” Pilinszky János</p>	<p>„A születéskor kinyílik egy kukucskálonnyílás, és ha becsukódik, az a halál.” Kurt Vonnegut</p>
<p>„Tegyük fel, hogy egy öngyilkosjelöltnek tálcán kínálják fel a halált – parancsoljon, csak engedje el a korlátot, ezt akkor sem éli túl, ha meggondolja magát! Vajon elengedné? Nem, azt hiszem, öntudatlanul is az életöszön győzedelmeskedne. Ki dobná el magát az életet heveny életveszélyben?” Katarina Mazetti</p>	<p>„A halál nem eseménye az életnek. A halált az ember nem éli át. Ha az örökkévalóságon nem végtelen időtartamot, hanem időtlenséget értünk, úgy örökké él az, aki a jelenben él. Életünk éppúgy vég nélküli, ahogy látóterünk határ nélküli.” Ludwig Wittgenstein</p>
<p>„Nem sajnáltam én semmit a világon. Persze egész</p>	<p>„Az élet nem olyan, hogy panaszkodnunk kellene,</p>

<p>csomó dolog volt, amit sajnálhattam volna: a mantahilla ízét, a nyári nagy fürdőseket a Cadiz melletti kis öbölben. De most a halál mindenről lefosztotta a szépséget.”</p> <p>Jean-Paul Sartre</p>	<p>amikor számunkra vagy egy szerettünk számára eljön a vég. Inkább elégedetten tekintünk vissza a végén, ha bátran és tisztességesen végigcsináltuk.”</p> <p>Albert Einstein</p>
<p>„Minden elmúlik, minden visszajön; így forog örökké a lét kereke.”</p> <p>Friedrich Nietzsche</p>	<p>„A halál azon kevés dolgok közé tartozik, amelyeket pusztán lefekvéssel lehet gyakorolni.”</p> <p>Woody Allen</p>
<p>„Édes és dicső meghalni a hazáért.”</p> <p>Horatius</p>	<p>„A filozófia felkészülés a halálra.”</p> <p>Szókratész</p>
<p>„Áldott legyen a múlandóság, amely megújítja az életet.”</p> <p>Makszim Gorkij</p>	<p>„Azért esztelen dolog a haláltól félni, mivel a biztosan bekövetkező dolgokat várni kell, csak a kétes dolgoktól szoktak félni.”</p> <p>Seneca</p>
<p>„Elfogadni tudni a másik halálát, annyit jelent, hogy elfogadjuk egy soha viszont nem látást, egy hang és gyengédség megszűntét, melyek hordozói voltak a kapcsolatnak, elfogadjuk az elképzelt közös tervekben a jövő hiányát. Az életmód megváltozása, a közös helyek és tárgyak érzelmi felszámolása, a realitás elfogadása önélküle: ez jelenti a gyászunkat.”</p> <p>Polcz Alaine</p>	

Karácsonyi ének

– több strófával –

Bodzsár Zsuzsa

Előzmények

Ének-zenetagozatos negyedikes osztályommal Charles Dickens *Karácsonyi ének* című művével készültünk karácsonyra, a szülőknél. A próbafolyamat időszakában egész életünk erről szólt. Mivel osztálytanító vagyok, magunkra csukom az ajtót, és azt tehetem, amit a legfontosabbnak tartok. Akkor úgy éreztem, be kell lépünk a történet világába, a XIX. századi Angliába, és meg kell ismernünk Ebenezer Scrooge – a főszereplő – életének meghatározó eseményeit. Nem tértem el a tananyagtól (Jaj! Soha nem tennék ilyet!), de tartalommal én töltöttem meg. Nekem fontos, hogy a gyerek érezze: „van közöm hozzá, ebben én is benne vagyok”.

Én nem tanító vagyok és drámatanár, hanem tanító drámatanár. Lételemem a játék, ahogy a gyerekeknek is. Így hatunk egymásra kölcsönösen a tanulási folyamatban.

Néhány tanórai tevékenység, a teljesség igénye nélkül, ami játékba vitt minket.

Rajz óra (1. strófa)

Építészet. A XIX. századi London városképe. Építészeti jellegzetességek. A beszélgetés után a gyerekeknek Scrooge londoni házáat kellett lerajzolni (kívül, belül), ahol gyermekkorában élt.

Matematika óra (2. strófa)

A téglalap kerülete, területe. Scrooge szobájának alaprajza: kerülete, területe. (Sokkal lelkesebben számolták, mint máskor, be is rendezték, sőt megtervezték a falon lévő tapétát is.)

Technika óra (3. strófa)

Asztali díszek. Karácsonyi parti a Scrooge-házban: térrendezés, alkoholmentes koktélok, ünnepi asztalterítés, szalvétahajtogatás, asztali díszek. A második órában be is öltözhetek mint a parti résztvevői, és eljátszottuk magat, az eseményt. A játék lehetőséget teremtett elfeledett illemszabályok megismerésére és alkalmazására is: hölgyek, urak egymás között, karácsonyi koktélozás közben.

Fogalmazás óra (4. strófa)

Leírás. Ebenezer apja teakereskedő. Üzlete a ház földszintjén található. Ebenezer gyermekkorában sokat volt apja üzletében, mert szeretett ott lenni. Miért? Mutassátok be milyen ez az üzlet? Miért izgalmas hely egy kisfiú számára?

Betyárbecsület

tanítási drámaóra (5. strófa)

Csoport: drámában jártas, 4. osztályos gyerekek (az osztály fele, 16 fő)

Tér: osztályteremnyi üres tér (nálunk ilyen a dráma terem)

Idő: 60 perc

Eszközök: magnó, 2 szék, asztal, borítékban előre megírt feladatok a csoportoknak, papírok, tollak (mi kiraktuk a táblára a londoni ház képét)

Tanítási terület: bizalom, árulás, megfelelés

Téma: barátság, betyárbecsület

Fókusz: Mire kötelez az igaz barátság? Hogyan döntsek, ha szorult helyzetbe kerülök a barátom miatt? Kit kell védenem, őt vagy magamat?

Történetváz: A 11 éves Ebenezer Scrooge (Ebi) egy brightoni bentlakásos elitgimnázium 1. éves tanulója. Jól érzi magát, kiválóan tanul. Diáktársai, csak fiúk, szeretik. Legjobb barátja Tom, az egyik szobatársa. Ebi a felnőttekkel szemben tisztelettudó, tanárai is elismerik szorgalmát, tudását. Decemberig minden felhőtlen, ám akkor kiderül, hogy lopás történt a kollégiumban. Az iskola szigorú szabályzata megtorlást követel, a tolvajnak távozni kell a jó hírű iskola falai közül. Tom elárulja Ebinek, hogy ő a tettes. Az igazgató minden tanulót személyesen kihallgat. Mit tegyen Ebi a kihallgatáson: hazudjon egy felnőttnek? Ha kiderül, hogy tud a tettesről, de nem árulja el, őt is kirúgják. Vagy árulja el Tomot, a legjobb barátját, és így mentse magát?

Az óra menete

Narráció

A mai órán egy ismerősünkről, Ebenezer Scrooge-ról fogunk játszani. Ebi, mert mindenki így hívta 11 éves korában, módos szülők gyereke. Apja teakereskedő, anyukája nem dolgozik. Emily, Ebi nővére, 16 éves, szép, kedves, csinos lány. Otthon lakik, és már készen áll egy házasságra. Élete nagy eseménye a bálozás, ahová szülei kíséretében jár. Nagyon szereti kisöccsét, régebben sokat játszottak együtt a nagy házban. Ebi szeptember óta egy Londonhoz közeli elitgimnázium 1. osztályába jár (ha szükséges megnevezni a játékba, akkor hívjuk Brightonnak). Itt a gazdag, befolyásos szülők sok pénzt, tandíjat fizetnek gyermekeik taníttatásáért. Ez egy bentlakásos iskola, ahová csak fiúk járnak, 11-18 éves korig, és csak férfi tanárok tanítanak. A fiúk félévente mehetnek haza, de a szülők havonta egyszer, a hónap utolsó vasárnapján meglátogathatják őket. Ebi jól érzi magát, kiemelkedően tanul, énekel az iskola kórusában is. A felnőttekkel szemben tisztelettudó. Tanárai és diáktársai is szeretik. Legjobb barátja Tom, egyik szobatársa.

Beszélgetés, egyeztetés

Mit tudunk meg róla? (család, iskola)

Egész csoportos állóképek

Nézzük meg, milyen lehet az élet ebben az iskolában!

Egész csoportos állóképeket kérek:

1. kép: Tanévnyitó ünnepély, diákok velem szemben, tanárok jobbra, szülők balra
2. kép: 1. óra előtti becsengetés az osztályban, ismerkedünk
3. kép: Testnevelés órán evezünk a folyón három csónakban
4. kép: A könyvtárban tanulunk
5. kép: Gólyabál, a Hamupipőkét adjuk elő
6. kép: A csillagász szakkör éjjel a tetőn, a Holdat vizsgálja
7. kép: A vitorlázó szakkör viharba kerül
8. kép: Lefekvés előtt fél órával

Minden kép után elmondom, mit látok. Az érdekesebb figurákat kihangosítjuk.

Megbeszélés

Miért szeretnek idejárni a gyerekek?

Kiscsoportos jelenetek – Ebi élete az iskolában

Alakítsatok négy azonos létszámú csoportot! Minden csoport játssza el azt a szituációt, amit a borítékban talál!

1. csoport: Ebi csomagot kap otthonról. A szobában bontja ki a szobatársak jelenlétében. Milyen tárgyak kerülnek elő? Miért ezeket kérte?
2. csoport: Ebi barátaival az erdőben játszik. Már indulnának vissza, de a hirtelen támadt ködben eltévednek. Hogyan juttatja haza társait Ebi?
3. csoport: Ebiék gyűlést tartanak a szobában, hogy milyen csínyt kövessenek el a szomszéd szoba lakói ellen.
4. csoport: Ebi társaival ajándékot készít a kórusvezetőnek a titkos helyükön (padlás), amit csak ők használnak. Mi ez az ajándék, és milyen alkalomra készül? Miközben készítik, arról beszélgetnek, hogyan fogják átadni.

Megbeszélés

Az osztályfőnök minden diákjáról naplót vezet. A látottak alapján miket írhatott Ebiről? (Minden jelenet után megkérdem, le is írom.)

Narráció

Ebi legjobb barátja osztálytársa és szobatársa, Tom. Tom egyke: szigorú katonatiszt apával és kényeztető anyával. Szüleinek nagy terveik vannak fiukkal. Okos, de nem szorgalmas. Csak szeptember óta ismerik egymást, de minden titkukat megosztották. Együtt tanultak, együtt sportoltak, együtt játszottak, és mindketten büszkék voltak a másik barátságára. Ebi úgy érezte, lett egy fiútestvére, és ezt Tom is így gondolta.

Naplórészletek

A két fiú feljegyzéseiből – ismét borítékban a feladat.

1. csoport: Milyen segítséget kaphatott Tom barátjától a tanulásban? (Tom naplója – egy olyan konkrét esemény, ami méltó volt arra, hogy a naplóba is bekerüljön)
2. csoport: Tom, ez nagy mentés volt (Ebi naplója – ha nem is az életemet mentette meg, de ez akkor is nagy volt... Mi történhetett? Mikor? Hogyan?)
3. csoport: A testvéri eskü: (Tom naplója – mikor, hogyan, hol történt?)
4. csoport: Miért szerettek Tommal játszani? (Ebi naplója – ez az esemény nem véletlenül szerepel a naplóban...)

Megbeszélés

A naplórészletek alapján kinek jelentett többet ez a barátság? Miért? Hogyan egészítették ki egymást? Miért fontos számára a másik? Ebi újabb tulajdonságait leírjuk.

Narráció

Bonyodalom: Eljött a december. Az egyik éjszaka különös dolog történt. A toronyóra elütötte a 11-et. A fiúk aludtak. Feküdjetek le, csukjátok be a szemeteket! Mindannyian az alvó Ebit játsszátok! Én Tom leszek. A szobában néma csend és sötétség.

Tanár szerepben

(suttogva) „Ebi! Ebi! Ne válaszolj, nehogy felébredjenek a többiek! Nem tudok elaludni, olyan izgatott vagyok. George járt ma az igazgatónál. Panaszt tett, hogy eltűnt a pénze a szekrényéből. Holnap az igazgató mindenkit kihallgat. Azt mondta George-nak, nyugodjon meg, kideríti, hogy ki a tolvaj, és haladéktalanul eltávolítja az iskolából. Vagyis kirúgja, érted? De még azt is kirúgja, hogy aki tud az ügyről, de nem beszél. Az igazgató szerint a hazugság is bűncselekmény. Ebi, én loptam el a pénzt.”

Narrációval zárható a tanári szerepjáték: „Tom lefeküdt az ágyába, de Ebi biztosan tudta, hogy nem alszik...”

Gondolatkövetés

Mire gondol most Ebi?

Narráció: Ebi ott maradt a gondolataival, majd jóval később, amikor elaludt végre, a rémálmaival.

Mélyítés

Ismét csoportokban dolgozzatok! (Boríték)

Először a barátságuk legemlékezetesebb pillanatai villantak be neki.

1. csoport, **állóképek**: Emlékképek a barátságról, a naplórészletek alapján. (A képeknek közösen adunk címet.)
2. csoport, **jelenet**: Álmában otthon járt, és a családjától kért tanácsot, mit tegyen. Megbeszéljük, hogyan fogadhatta a család a hírt, milyen tanácsokat kaphatott tőlük. Kire számíthat Ebi? Melyik családtag viselkedése volt számunkra meglepő?
3. csoport (feleződik), **jelenet**: Az egyik társaság folytatja a beszélgetést Tommal – ebből többet tudhatunk meg a lopás részleteiről, és Ebi véleményéről (Mire kellett a pénz Tomnak, ha egyáltalán kellett neki? Mi a véleménye Ebinek a lopásról és Tomról?). A csoport másik fele arról készít jelenetet, hogy vajon miként változik meg a fiúk viselkedése (ha változik szerintük). Hogyan és miben befolyásolja szerintük ez a cselekedet barátságot?
4. csoport (feleződik), **jelenet**: Mindkét rémálom az igazgatói kihallgatás után játszódik. Készítsetek egy-egy jelenetet! 1. Mit mond Ebi Tomnak, miután elárulta őt? 2. Mit mond az apjának, miután nem árulta el a barátját, és ezért neki is távoznia kell az iskolából?

Narráció

Eljött a másnap reggel. A fiúk ott álltak az igazgató irodája előtt. Egyesével hallgatja meg őket. Én játszom az igazgatót. Minden csoport készítsen fel egy Ebit! A játék megállítható, Ebi lecserélhető, az igazgató nem.

Fórumszínház

A tanár az igazgató szerepében (tekintélyes, félelmetes). Egy asztal mögött ül, irogat, fel sem néz, amikor bejön hozzá Ebi. Egy szék áll az iroda közepén, távolabb az asztaltól. A gyereket végig magázza, ha kopogás nélkül lépett be, visszavárja. Célja a megfélemlítés.

„Foglaljon helyett, Ebenezer Scrooge! Meséljen egy kicsit magáról! Ugye, tudja, miért járatták a szülei éppen az én iskolámba? Ugye, tudja a kötelességeit? Magáról csak jót mondanak a tanárai. Maga tiszteltető, szorgalmas, eredményes diákunk. Mondhatnám azt is, példakép a többi tanuló számára. Ugye azt is tudja, miért hívtam? *(Itt hagyja abba az irogatást, és Ebi háta mögé áll)*

Ez példátlan bűnügy az iskolánkban. A tolvajokat mi nem tűrjük meg magunk között.

Az előbb járt nálam Tom. *(Most áll szembe Ebivel)* Jól tudom, hogy a maga legjobb barátja? Tom elmondta, mit tud a lopásról, de én magától is hallani akarom. A hazugság is bűn, fiam! Mi sem a hazugokat, sem a tolvajokat nem tűrjük meg magunk között! Jól fontolja meg a mondandóját, fiatalember! Csak egy lehetősége van. *(Visszaül az asztalhoz és vár)*

Ha a tanár hitelesen játszott, ezen a ponton Ebi nem tudja, hogy mit mondott Tom.

1. Ha elárulja a barátját: szembesítés

Igazgató: „Azonnal iskolagyűlést tartunk. Maga kiáll a nyilvánosság elé, és mindenki előtt a barátja szemébe mondja: Tolvaj vagy, megvetünk! Nincs helyed közöttünk! (...) Tudja, maga becsületes diák, de pocsek barát.”

Beszélgetés: Hogyan érezheti magát Ebi ezek után? Mivel magyarázza (magának), hogy az árulás mellett döntött?

Reflexió(1): Tom távozott az iskolából, Ebi maradt. Hogyan viszonyulnak hozzá az iskolatársai, miután elárulta legjobb barátját, majd megszégyenítette a közösség előtt, csakhogy mentse a bőrét.

Tanár Ebi szerepében a tér közepén áll.

– Álljatok körém aszerint, hogy mi a véleményetek egy ilyen „igaz barátról”! Aki a közelemben van, elfogadja a döntésem, aki távolabb áll tőlem, elutasítja az árulást.

Megnézzük a képet, meghallgatjuk az érveiket.

2. Ha nem árulja el: közös kihallgatás

Igazgató: „Nézze, tudom, hogy valaki hazudik maguk közül. Most mindenkit behívok, és ha akkor sem vallják be, hogy ki tette, mindannyian távoznak még ma az iskolából.”

Reflexió(2): Kollektív bűnösökként mindegyik gyereknek távoznia kellett az iskolából.
Levélírási: Eltelt két év. Ebi levelet ír Tomnak. Mi áll a levélben?

Karácsonyi ének – előadás (utolsó strófa)

31 szereplővel játszottuk el az idős, magányos Ebenezer Scrooge történetét, aki kap még egy lehetőséget a szellemektől egy karácsonyestén, hogy változtasson az életén. A mi előadásunkban volt árnyjáték, többszólamú, latin nyelvű éneklés, skót népzenere táncos báli jelenet, karácsony esti hangszeres házi koncert, parkban játszó utcazenészek. Mindez sodró lendülettel, féktelen derűvel. A gyerekeknek rengeteg ötletük volt a próbákon, hogy kit, hogyan hozzanak játékba, hogyan segítsék egymást. A siker sem maradt el. 142 vendéget hívtak az előadásra. Volt nevetés és sírás, és megint nevetés. És megrendülés, és megkönnyebülés. De hát ez a színház. Szerintem.

Dráma-retró

Drámajáték óvodásoknak, 2001

„A játék nem túri a hazugságot”

Rudolfné Galamb Évával beszélget Kaposi László¹

– Sok óvodapedagógussal találkoztál a Játék, dramatikus játék, nevelés című kurzusaidon. Azt kérdezem tőled elsőként, hogy mi a legnehezebb az óvónők drámapedagógiai képzésében?... Sokkal nagyobb az összehasonlítási alapod, mint bárki másnak, hiszen rengeteg tanítót, tanárt is képeztél...

– Ha a csoport vegyes összetételű, tehát nem csak óvónők vannak, hanem tanítók, tanárok is, akkor nem is érzem a különbséget. Egyébként mintha zárkózottabbak lennének. Ha csak óvónők vannak egy csoportban, akkor sokkal nehezebben nyílnak meg, mindig meg akarnak felelni a kollégáknak, viselkednek, gyakran azt hiszik, hogy „rendkívül komolyak az elvárások”, tele vannak kisebbségi érzéssel, ami többnyire az általános műveltségük körüli vélt vagy valós hiányosságból táplálkozik, vagy nincsen rá semmi okuk. Előfordul az is, hogy leragadnak egy bizonyos szintre, s nagyon nehezen tudnak azon felül emelkedni.

– Találkoztam én is olyan kurzussal, ahol kizárólagosan óvónők voltak jelen. Két érdekes benyomásom volt: amennyire sok kívánnivalót hagytak maguk után az adott tanfolyam hallgatóinak írásos, tervezési munkái, annyira színesen, érdekesen, jól játszottak. Mennyiben eltérő vagy mennyiben azonos a tapasztalatod, illetve hogyan árnyalnád ezt a képet?

– Ez nagyon messze vezet... Elbizonytalanodtak, értékválságban vannak, mint minden pedagógus. Nem beszélve arról, hogy azt tapasztalom, nem mindegy, hogy milyen közegben dolgoznak. Ott, például, ahol a pedagógusok hozzájuk hasonló anyagi és társadalmi gondokkal küzdő szülők körében mozognak, vagy ott, ahol ők maradnak az említett szinten, történetesen a Rózsadombon vagy a XII. kerületben, de a gyerekek egészen megváltozott értékrenddel kerülnek hozzájuk. Ezt az elbizonytalanodást érzem minden szinten a pedagógusoknál, függetlenül attól, hogy óvónő vagy tanító. De ha játszanak, akkor olyan felszabadultan tudnak játszani, ami irigylésre méltó, ezzel maximálisan egyetértek. Még egy dolog: szeretik azonnal látni az eredményt. Amit megtanulnak, azt sok óvónő azonnal kipróbálja. Sokkal hamarabb veszik a bátorságot, hogy a tanfolyamon tanultakat akár másnap kipróbálják a csoporttal, mint mások. Általában a saját fantáziájuk nehezebben szabadul fel – amiről a kurzuson megmondod, hogy ezt így és így lehet csinálni, azt ők a maguk módján megcsinálják, de hogy újat találjanak ki, például egy alapjátékra a saját ötleteiket rátegyék, ez lassabban indul el. De ha elindul, akkor viszont fergeteges...

¹ In Kaposi László (szerk.): Drámajáték óvodásoknak. Magyar Drámapedagógiai Társaság, 2001, Budapest, 36-40. o.

– Talán amiatt is van ez az egészséges türelmetlenség, hogy olyant adjanak a kezembe, amit azonnal ki tudok próbálni, mert kevés a rendelkezésre álló módszer és technika. Vagy talán azért is, mert rizikómentes a kipróbálás, nem olyan hangos a kudarc, végül is egy kisgyerek nem biztos, hogy elmegy az óvoda vezetőjéhez panaszkodni... Dúsítanám az imént vázolt képet egy tavalyi emlékkel: néha egészségtelennek éreztem ezt az említett ígéretet, ezt a türelmetlenséget, mert ha éppen valami elméleti témakörrel foglalkoztunk, akkor nem mindig adták meg az esélyt nekem, tanfolyamvezetőnek arra, hogy eljutunk majd a kipróbálásához: azonnal azt keresték, hogy miként lehet aprópénzre váltani a tanultakat.

Hadd tegyek fel egy másik kérdést! Azok közül, akik a pályán maradtak (ugyanis azt látom, hogy tömegesen vándorolnak el az emberek, és most mindegy az oktatási intézmény típusa), még a legtehetségesebbek is szívesen sírnak. Mi a sírás tárgya a drámapedagógia alkalmazását illetően? Vagyis mi jelent nehézséget?

– Ez egy általános pedagógus betegség. Ha van egy feladat, akkor nem azt nézzük, hogy hogyan lehetne megoldani, hanem azt, hogy miféle problémák merülnek fel a megoldást illetően. Hogyan tudok tenni valamit azért, hogy a dolog megvalósuljon, vagy „jaj, istenem, ezért meg ezért nem megy”. Egy dolog biztos: az utóbbi időkben azt mondják a kollégák, hogy rendkívül sok az adminisztráció, nagyon kötöttek a programok, sok az írásos tervezés, például az óvodai program tervezése. A vezető személye is nagyon fontos: ha elfogadja a vezető, s csinálhatják, akkor beépítik a drámapedagógiát a programba és szabadon dolgozhatnak. Ebben az esetben az egész életüket átítatja ez a szemlélet, ez a módszer. Ha nem, akkor elhangzik ez a borzasztó mondat: „belopjuk az óvodába”. Játékot „belopni”!... Teljesítmény-orientált foglalkozásokat várnak el tőlük, holott azok, akik csinálják, azt mondják, hogy jóformán mindent meg lehet oldani játékkal. Van olyan óvónő, aki azt állítja, hogy ő azóta nem fegyelmez, amióta játszik. Az óvodai szemléletet kell megváltoztatni! Még egy érdekes dolog: akiket eddig nagyon jó óvónőnek tartott a környezetük, azok bizonytalanodnak el leginkább a drámapedagógiai tanfolyamokon...

– *Hasonlít-e ez arra, amikor egy drámapedagógiai tanfolyam vezetőjének meg kell küzdenie a rossz pedagógus rutinnal?*

– El kell felejteni a rossz pedagógus rutint. Persze, felejteni csak az tud, akinek van mit... A másik kérdés persze az, hogy mi rögződött... A legtöbb problémát a kérdéskultúrában és a válaszok kezelésében látom: azonnal rákérdezek, nem is adok módot a gyerekeknek arra, hogy választási lehetősége legyen; a válaszknál azonnal reagálok, azonnal azt mondom, hogy jó, vagy rossz; mindent meg akarok oldani a gyerek helyett stb.. Kérdéskultúra, válaszok kezelése, értékelés, az óvónői attitűd... Nagy probléma a konfliktusok megkerülése, elodázása is – maguk a pedagógusok félnek a konfliktusoktól, holott szerintem ezek a játékok még az óvodában is jók arra, hogy a gyerek szembe tudjon nézni bizonyos konfliktusokkal, s azokat kezelni tudja. Ennek a mértéke is kérdéses – csak addig nyúlhatok bele a konfliktusokba, ameddig én, magam kezelni tudom azokat. (Én nem tudom az alkoholista apát antialkoholistává tenni, de tudok olyan játékot, helyzetet, amelyben a gyerek kezelheti és *másképp* kezelheti a problémát.) Ők maguk félnek a konfliktustól, s éppen ezért néha túlságosan féltik a gyerekeket attól, hogy konfliktusokkal találkozzanak.

– *S akkor jönnek az álkonfliktusokra épített játékok.*

– És jönnek a sablonos válaszok...

– *Meg azok a válaszok, amelyekről a gyerekek eleve tudják, hogy a felnőtt azt várja tőlük.*

– A játék pedig nem tűri a hazugságot. Ha jól játszom, annak igaznak kell lennie, a gyerekek pedig annyira megérik, ha valami hamis... Egyébként a játék kapcsán sok szülő nem tudja, hogy a gyereke mi mindent mond el róluk az óvodában. A gyerektől kapott információk az orvosi titoktartáshoz hasonlóan kezelendők, hiszen a gyerek a játék kapcsán sokkal többet elárul önmagáról, a gondolatairól, a viszonyairól, mint egyébként. Ennek a kezelése nagyon komoly lelki intelligenciát és kultúrát feltételez a drámapedagógustól minden szinten, de az óvodában különösen.

– A játzó mindig kiszolgáltatottá teszi magát, bármiféle dramatikus tevékenységben – az a gyerek, akinek az önvédő, személyiségvédő mechanizmusai még nem olyan erősek, az hatványozottan. És saját magán keresztül a teljes családját is kiszolgáltatja. Ez időnként jelentős teher is lehet a játékvezetőnek.

– Másféle megközelítése a „drámapedagógia az óvodában” témakörnek: végignéztem rengeteg óvodai műsort. Szemvedéssel. A most futó tanfolyamon nagyszerű óvónőkkel dolgozom, olyanokkal, akik képesek arra, hogy az alapjátékokat azonnal „átszűrjék magukon”. Rájöttek arra, hogy van egy olyan út, amin eddig még nem jártunk: az anyák napi ünnepélyen, kilépve a sablonokból, együtt játszatják a gyerekeket a szülőkkel. Például tapintásérzékelést fejlesztő gyakorlatokat úgy csinálnak, hogy egyik oldalra a mama, a másik oldalra a gyerek, s meg kell keresni kéz után egymást. Ennek is vannak veszélyei, de ha a vezető jól ismeri a csoportot, és a helyzeteket tudja kezelni, akkor a gyakorlatokkal tovább lehet lépni egy közös játék felé.

– Milyen műsorok azok, amelyekre azt mondtad, hogy szenvedés nézni?

– Az idomítás csodája: a gyerek kilép, elmondja, visszalép, a másik gyerek figyel, kilép...

– A régi irodalmi színpados módszerek?

– Az irodalmi színpados műsoroknak legalább volt valami logikája, kerete, valami, ami összefűzte, egyéni és közös váltakozása és így tovább, de ezeknek a műsoroknak...

Gondolkodtam ezen... Az óvónők többsége gyakorlatokkal dolgozik, hiszen fontos a képességek fejlesztése. Ezek a gyakorlatok vagy esetlegesek, ötletszerűek, vagy logikusan, a fokozatosság elve alapján egymásra épülnek – valahonnan valahová visznek. Még jobb, ha egy-egy témakör feldolgozásában szerepelnek ezek a gyakorlatok, ahol a gyakorlatnak funkciója, problémája lehet. Sőt, bizonyos alapvető színházi elemekkel is dolgoznak a gyakorlatok kapcsán: például akkor, ha állóképet, jelenetet, belső monológot kérünk, netalántán rítust, amit a gyerekek együtt találnak ki, mondjuk azt, hogy miként hívjuk elő a napot (ha ezt valóban ők találják ki!). Elettől is függő az, hogy lehet-e teljes drámaórát játszani: az óvodások nem tudnak hosszú ideig koncentrálni. Játsszanak elmélyülten, aztán odaszáll egy madár, és kész. Egy gyakorlat megismételhető. Egy dramatikus játékot nem, vagy nem olyan könnyű újratekenni. Azt hiszem, hogy ezek a műsorok arra lennének jók, hogy össze lehetne egyeztetni azokat a kívánalmakat, miszerint a gyerek verset tanuljon, ritmust tanuljon, és mozogjon szabadon. A vers-tanuláshoz egy csomó gyakorlatunk van. Például Weöres Sándor verseit tanulják az óvodában. Ha ezeknek a verseknek a zenés változatára szabadon mozognak, úgy, ahogy éppen akarnak, akkor az már olyan szép kép.

– Ezzel szemben valószínűleg beállnak szépen sorba, vagy valamilyen más, „jól megrendezett térformába”...

– Pontosan. Úgy gondolom, hogy hadd alakítsa ki a teret is maga a gyerek. Mert, ha ő sokszor csinált már ilyen gyakorlatot, akkor is rá lehet bízni, például az ismert verseket, amikor ott ül a szülő – ezeket képesek ezerféleképpen előhozni, játékvezetői segítséggel vagy anélkül. S persze, bevihetik a játékba az első sorban ülő testvéreket, vagy éppen a szülőket is. Közös, szabad játékok jöhetnek létre: itt és most mindenki egyformán fontos, részesévé teszem a nézőt a játéknak. Ugye, mindenki arra kíváncsi...

– A saját gyerekére!

– Hát világos! Az az anyém, hadd szólaljon meg! De mi van, ha az egyik kevésbé mer megszólalni, akkor mindenki előtt szégyenkezik, de ha együtt játszanak egy spontán játékban, akkor ez helyettesítheti a műsort: maga a játék, ha azt jól fűzzük össze.

– Szervezési oldalról és a gyerek koncentrációs képessége felől magyaráztad azt, hogy miért gyakorlatokkal dolgoznak az óvónők. De tényleg: miért nem memek történetet feldolgozó drámával, például dramatikus

játékkal dolgozni? Pedig mesét mondanak a gyerekeknek. Annyira természetes lenne, hogy a mesét el is játsszuk. Miért nincs ez a fajta dramatikus tevékenység annyira erősen jelen az óvónők munkájában? Alnaiv a kérdés, bevallom, mert van ennek a problémának olyan megközelítése, amit én is ismerek, például a dramaturgiai vonzat: van-e elég tudásuk hozzá?

– Ez egy másik műfaj. Ezt is meg kell tanulni: fel kell készíteni az óvónőket sok-sok példával, sok-sok gyakorlattal. Inkább ne csinálják, mintha rosszul teszik, mert többet lehet ártani vele! Láttam olyan feldolgozásokat, amikor halálosan komoly témákat felületesen, felszínesen, sablonosan, brahira véve játszottak el. A mese nagyon sok mindent elvisel, de amit egyszer valaki (hallás útján) csodálatosan megért, azt ne tegyük tönkre hozzá nem értéssel. A megírt mesék előkészítése még könnyebb, de a dramatizáláshoz dramaturgiai ismeretek szükségesek.

– *Valószerűleg egyetértünk abban, hogy lépcsőzni kell a képzést, és a képzés első lépcsőjében meg kell ismertetni a drámatanfolyamok hallgatóit a gyakorlatokkal, amelyek biztonságosabban kezelhető tudást jelentenek...*

– S amikor valaki ebben már magabiztosan eligazodik, akkor már van valami, amiről úgy tudja, hogy tudja...

– *Talán nem lényegtelen az sem, hogy a gyakorlatok olyan munkát jelentenek, melynek során a vezető mondja a szabályokat, ő a szabályok tudója, és mintha ezzel ellentétes tevékenységet igényelnének a dramatikus játékok, ahol nagyon szabad a rendszer, s a pillanatnak megfelelően kell improvizálni...*

– Itt van a bűvös szó: rengeteg improvizációs játékot kell játszani! A felnőttképzésben is minél többet kell improvizáltatni, ott is erre tenném a legerősebb hangsúlyt. Minél többet improvizáltak egy csoporttal, annál hamarabb és könnyebben jutnak el a teljes drámaórákig. Azt mondják a kollégáim, hogy a mindennapi életükben is észreveszik, hogy jó hatással van rájuk az improvizáció. Nagyon fontos, hogy alkalmassá tegyük a pedagógust arra, hogy az legyen, aminek lennie kell.

– *„Alkalmassá tegyük a pedagógust arra, hogy az legyen, aminek lennie kell”...*

– Lehet, hogy nem hangzik jól... Goethe szebben mondta: „Ha az embert olyannak vesszük amilyen, tulajdonképpen rosszabbá tesszük, de ha olyanná vesszük, amilyennek lennie kell, akkor azzá tesszük őt, amivé lehetne.” De végül is mi a különbség a pedagógus és drámapedagógus között? Tulajdonképpen tragédia, ha van különbség! Felkészülésben, tudásban igen, de *személyiségben* nem! Én mindig azt mondom, hogyha tudsz tanítani, ha hiteles ember vagy, ha a gyerekek tudják, hogy megbízhat benned, ha ismered a szakmádat, akkor te lemehetsz ugatni, játszatsz bármit, amit akarsz, mert a gyerek azt mondja, hogy „a Józsi bácsi isteni matektanár, s ha tudnátok, hogy tud vicsorítani mint farkas”. De aki nem tud tanítani, csak ugatni tud, az ássa el magát!

Dráma-retró

Drámajáték óvodásoknak, 2001

A három kismalac és a farkas

Lipták Ildikó²

Fókusz: szülőktől való részleges függetlenedés (pl. az óvodába kerüléssel)

Tanulási területek: (építési) anyagok tanulmányozása, a ház; szülő-gyerek kapcsolat, a család; érzékelés tapintás útján

Nevelési cél: Annak megértése, hogy a szülőktől való részleges függetlenedés az élet természetes része, és a szülőnek is nehéz, épp úgy, mint a gyerekeknek.

² I.m. 63-67. o.

Szükséges eszközök: természetes alapú anyagok: szalma, fa, agyag, téglá stb.; egy színes lepel, szembekötő kendő

Csoport: 4-5 éves gyerekek

Sok településen jellemző, hogy a gyerekek jó része nem hároméves korban kerül óvodába. Akinek kisebb testvérrel otthon van, vagy munkanélküli valamelyik szülője, azt – hely- vagy szakemberhiány miatt – nem is szabad fölvenni. Ahol több ilyen gyerek van (vagy az óvodába kerülés óta nem oldódott meg a szülőkről való részleges leválás), azoknak ajánljuk az alábbi játékot.

Bemelegítés

A csoport állapotától függően ajánlható néhány mozgásos bemelegítő, illetve feszültségoldó gyakorlat. Ezeket nem részletezem, feltehetően minden csoportnak megvan erre a maga gyakorlata – ha nincs, lásd az ide vonatkozó szakirodalmat!

Előkészítés

A játékvezető egy lepellel letakart kupac köré invitálja a gyerekeket, a lepel alatt olyan természetes alapanyagú tárgyak találhatók, melyeket házépítés során szokás használni. Elmondja, hogy olyan holmikát rejt a takaró, melyek e játékban fontos, értékes dolgok lesznek. Leveszi a leplet és mindenkinek lehetőséget teremt arra, hogy megnézzze, megérintse a tárgyakat.

Beszélgethetünk arról, hogy mire valók, melyiknek mi a neve, felsorolhatunk róluk néhány tulajdonságot.

Ezután egy érzékelésfejlesztő játékot ajánlunk a gyerekeknek: valakinek bekötjük a szemét, s a kiválasztott vagy kezébe adott tárgyról próbáljon meg tulajdonságokat megállapítani! (Pl. hűvös, kemény, kicsi, nagy, éles, hegyes stb.) Aki bekötött szemmel is tudja, megmondhatja az anyag nevét. Ha nehezen megy, a „látó” gyerekek segíthetnek azzal, hogy megmondják, mire való, vagy további jellemzőket sorolnak.

Kisebb gyerekeknél vagy kevésbé fegyelmezett csoportnál, ahol nem várható el, hogy csendben figyeljék a másikat, a gyerekek a kupac köré hasalva beryúlhatnak a takaró alá és a szót gyakrabban egymásnak adva mondhatják el, milyen tárgyat fognak.

Amikor minden tárgy szerepelt, akkor nézzük is meg őket! Közben beszéljünk arról, hogy melyik található meg a természetben, melyiket készítik gyárakban, üzemekben!

Kontextusépítés

Narráció:

„Hol volt, hol nem volt, volt egyszer tíz (tizenkettő, tizenöt stb.) kismalac, mind testvérek. Az erdőben éltek az édesanyjukkal. A kismalacok nap mint nap boldogan játszottak, szaladgáltak a közeli tisztáson és a fák között, s ha megéheztek, elfáradtak, vagy valamitől megijedtek, hazafutottak édesanyjukhoz, aki mindig tiszta házikóban, meleg ennivalóval várta őket odahaza.”

Mit játszottak szívesen a kismalacok? Ha reggel elmentek, mit mondott nekik az anyukájuk? Mit nem szabadott tenniük, mikor felnőtt nélkül voltak? Mitől ijedtek meg néha?

Alakítsuk ki a terem egy kisebb területén az „anyai házat”, és hozzá képest egyezzünk meg abban, hogy hol van a tisztás!

Játsszunk el egyet az említett események közül! Reggel a kismalacok elmennek otthonról. Viselkedjen ki-ki a megbeszéltek szerint! Az anya szerepét a tanár játssza!

Ha az iménti beszélgetés során nem került elő a farkas-veszély (ennek csekély az esélye), az anya a többi közt ezt is említse meg, mikor elkösön kicsinyeitől! Beszéljék meg, mit tegyenek, ha találkoznak a farkassal! Tisztázzák, mi a teendő, ha közel van, s mi, ha távolról látják!

A kismalacok játékát a vezető irányíthatja egy-egy instrukcióval és/ vagy narrációval. Beépíthető így néhány gyakorlatszerű játék, a csoport szükséglete szerint feszültségoldó vagy -keltő játékok.

Például:

„A kismalacok a tisztásra érve kedvenc fájukhoz szaladtak (közben a tanár gesztusaival vagy mondjuk egy széssel kijelöli az említett tárgy helyét) és próbálták minél magasabbra ugrálni, hogy elérjék a fa finom gyümölcsét.”

„A gyönyörű napsütésben a malacok leheveredtek a fűbe és csendben hallgatták a madarak énekét... Egyszer csak valami különös neszre lettek figyelmesek. Kinyitották a szemüket, felültek és körülnéztek. Nem láttak senkit, de nem nyugodtak meg. Egymásra néztek, felugrottak és gyorsan hazafutottak a mamájukhoz, aki már nagyon várta őket.”

A probléma kibontása

Egész csoportos improvizáció: otthon. A tisztáson történtek megbeszélése, ebéd.

Ez a beszélgetés alkalmas lesz arra, hogy az anyuka beszéljen gyerekeinek arról, hogy nemsokára ők is felnőnek, s akkor majd mindannyiuknak saját kunyhót kell építeniük, ahol ők is felnevelhetik a gyermekeiket.

A beszélgetésnek legyen témája az is, hogy ki mit gondol erről, miért várják, s miért nem a felnőtté válásnak e szakaszát! Például így:

„Szeretnétek már felnőttek lenni? Miért? És mit kell tudni egy felnőttnek, amit egy gyerek talán nem tud?”

A malacok aludni tértek, de gondolatban továbbra is azzal foglalkoztak, hogy egyszer csak el kell költözniük otthonról. Többen még erről is álmodtak.

Improvizációk: játsszunk el egy-egy ilyen „gondolatot”! Ha a gyerekek képesek az önálló munkára, akkor kiscsoportokban jelenítsük meg, ha nem megy, akkor a pedagógus irányításával, egész csoportban tegyük ezt!

„Játsszuk el, mit szeretnének nagyon, mit várnak, s mitől félnek!”

Kezdeményezzünk rövid beszélgetést arról, hogy mi az, amihez az anyamalac tapasztalatára van szükség, s félő, hogy a fiatal malacok eleinte nem tudják majd megoldani!

Szerepcseré: a konvenció e változatában a foglalkozás vezetője egy malac szerepébe lép, a gyerekek pedig mindannyian az anyát (esetleg az apával együtt) játsszák. Játsszuk el, ahogyan a szülők kismalacukat okítják; mit tegyen különböző veszélyes helyzetekben!

A pedagógus szerepből, főleg kérdéseivel irányítja a játékot.

Narráció: Telt-múlt az idő, a gyerekekből fiatal malacok lettek. A ház is kicsi volt már nekik, az anya sem volt már olyan fiatal, hogy mindannyiukat ellássa. Eljött az ideje, hogy a fiatalok külön költözzenek. Útra keltek, s valamennyien megpróbáltak hajlékot teremteni maguknak.

Készítsünk egy fényképet arról a pillanatról, amikor a malacok elindulnak hazulról!

Ha még hozhat újat, vagy érdemes felidézni, a gondolatkövetés nevű konvenció segítségével hallgassuk meg, ki mit gondol magában vagy mond az anyának!

Narráció:

„A malacok elindultak, hogy új otthont teremtsenek maguknak. Voltak a testvérek között, akik összeálltak, s úgy döntöttek, hogy együtt fognak élni, és voltak, akik már saját családot alapítottak: ferjet, feleséget szereztek, s gyerekeik születtek. Ki szalmából, ki fából, ki téglából épített magának házikót, és boldogan éltek.”

A játék vezetője megkéri meg a gyerekeket, hogy a házépítő anyagok köré szerveződve alkot-
sanak családokat (lehet, hogy egy fajta anyag több csoportban is előfordul), és a terem különbö-
ző részein rendezzék be saját otthonukat! Itt helyezzék el azt az anyagdarabot, ami az ő házuk
alapanyagát jelképezi!

Ha elkészültek, mutassák be egymásnak az otthonukat és a család tagjait! Készítsenek fényké-
pet (állóképet) a családról egy olyan pillanatban, amikor mindenki együtt van, s jól érzik magu-
kat!

Ezt követően a gyerekeket nyugalmi helyzetbe hozva (ha nem túl nagy a terem, a *saját lakásuk-
ban* is elhelyezkedhetnek) a pedagógus felolvassa a gyerekeknek a játék alapját adó mesét (lásd
Melléklet!).

Reflexiók

A malacok valamennyien a téglaházikóban tartózkodnak most. (Ehhez talán kicsit át kell ren-
dezni a teret.) Egész csoportos improvizációval folytassák a történetet onnan, ahol az befejező-
dött!

A játékvezető javasolhatja, hogy írjanak levelet az édesanyjuknak (természetesen diktálják az
óvónőnek), és számoljanak be az eseményekről, vagy rajzolják le a házukat!

*Ez a foglalkozás itt ér véget, de az utolsó improvizáció adta ötletek alapján, illetve a gyerekek igényei
szerint folytatható.*

Melléklet

A három kismalac és a farkas

Volt egyszer három kismalac. Amikor megnőttek, a mamájuk elküldte őket, hogy építsenek maguknak
külön házikót. A három kismalac nagy vígan dalolva útnak indult. Egyszer csak találtak egy ember-
rel, aki zsúpszalmát cipelt. Az első kismalac megszólította:

- Szalmás bácsi, add nekem a szalmádat, hadd építsek belőle házikót!

Az embernek megtetszett a kismalac, nekiadta a zsúpszalmát, de még segített is fölépíteni a házikót.
Annak a házikónak elől is volt ajtaja, meg hátul is. Most már csak két kismalac ballagott tovább.

Egyszer csak találtak egy emberrel, aki deszkát cipelt. A második kismalac megszólította:

- Deszkás bácsi, add nekem a deszkádat, hadd építsek belőle házikót!

Az embernek megtetszett a kismalac, nekiadta a deszkát, még segített is fölépíteni a házikót. Annak a
házikónak elől is volt ajtaja, meg hátul is.

Most már csak a harmadik kismalac ballagott tovább. Hamarosan találkozott egy emberrel az meg
téglát cipelt.

- Téglás bácsi, add nekem a tégládat, hadd építsek belőle házikót!

Az embernek megtetszett a kismalac, nekiadta a téglát, még segített is fölépíteni a házikót.

A három kismalac boldogan élt a három házikóban. De egyszer csak ara tévedt a lompos farkas.
Egyenest a szalmaházikó elé állt, és csúnyán kiabált:

- Gyere ki, te kismalac, hadd kapjalak be! Ha nem jössz ki, szétverem a házikódat!

Reszketett a kismalac, de azért hetykén kiáltotta a farkasnak:

- Lompos farkas, fekete, engem ugyan nem kapsz be!

A farkas tépte, marcangolta a házikót, de mire szétszedte, a kismalac a hátsó ajtón át elmenekült a
deszkaházikóban lakó testvéréhez.

A farkas hamarosan a deszkaházikó elé ért.

- Gyere ki, te kismalac, hadd kapjalak be! Ha nem jössz ki, szétverem a házikódat!

- Lompos farkas, fekete, engem ugyan nem kapsz be! - kiabált hetykén a második kismalac, és a test-
vérével együtt elmenekült a hátsó ajtón a téglaházikóba.

A farkas hamarosan odaért, csúnyán kiabált:

- Gyere ki, te kismalac, hadd kapjalak be! Ha nem jössz ki, szétverem a házikódat!

- Lompos farkas, fekete, engem ugyan nem kapsz be! - kiáltotta hetykén a harmadik kismalac, és
nyugodtan leült a testvérei mellé.

A farkas próbálkozott, próbálkozott, de a téglaházikót sehogyan sem tudta szétverni. Ezért hát föl-mászott a házikó tetejére, s a kéményen át beugrott a szobába. Csakhogy a tűzhelyen hatalmas fazékban lobogott, forrt a víz, és a mérges farkas a kéményből egyenest a forróvízes fazékba pottyant. A kismalacok meg gyorsan egy nehéz vasfedőt tettek a fazéokra, aztán egymásba kapaszkodva táncoltak és énekeltek:

– Lompos farkas, fekete, minket ugyan nem kapsz be!

(angol népmese)

A kecskegidák és a farkas

Lipták Ildikó³

Az alábbiakban arra teszek kísérletet, hogy többféle módszer alkalmazásával adjak kiinduló ötletet a történet feldolgozására a tanulók képességeinek fejlesztése, a megértés mélyítése, esetleg egy előadás létrehozása érdekében.

A történet feldolgozása során az alábbi történetváz szerint dolgozunk:

Volt egyszer egy kecskemama, aki egy csodaszép erdei tisztáson lakott kis gidáival.

Egy napon az anyának a városba kellett mennie élelemért.

A gidák megígérték, hogy anyjuk távollétében nem hagyják el biztonságos otthonukat, és jól viselkednek, de megszegették az ígéretüket.

Így kerültek a tisztás körül ólalkodó farkas csapdájába, ami kis híján a vesztüket okozta.

Szabályjátékok

Amennyiben nagyobb lélegzetű munkára készülünk, akkor érdemes lehet az egyéni szerepek kidolgozására is gondot fordítani. Ez esetben (beszélő) nevek kitalálása, és azok megtanulása a név-tár, név-kör, zsipp-zsupp játékok szabályai szerint.

Improvizációs játékok

A kis gidák – bár megígérték, hogy jól fognak viselkedni – kevéssel az anya távozása után kimentek a házból, és vígan futkároztak a tisztáson.

Készítsünk kiscsoportokban rövid improvizációt, ami azt mutatja be, hogy miért és hogyan történhetett ez meg!

Dramatikus játékok

Az anya távozása utáni percek a házban. Miről beszélgetünk, mit cselekszünk? A kinti környezet körvonalazása is megtörténhet úgy, hogy arról beszélgetünk, mi mindent lenne kedvünk csinálni odakint ebben a szép napsütésben.

A házból való kiszabadulás utáni önfeledt játék a tisztáson és a környéken. A környezeti jellemzők további bővítése. Ezeket az információkat a tanár arra (is) használja, hogy a kis kecskék veszélybe kerülésének lehetőségeit találja ki közben. (A farkas például olyan helyeken bukkanhat fel, amelyeket a gyerekek mint vágyott célpontot említenek.)

★

Tanítási (komplex) dráma

Téma: szabálykövetés, összefogás

Keret: a kecskemama magára hagyja kis gidáit, akik bajba kerülnek

Fókusz: Hogyan tudjuk saját magunkat bajba sodorni, és mit kezdünk cselekedeteink következményeivel?

Narráció és gyűlés: a sok kecskegidáról, akik az erdő szélén éltek anyjukkal egy kis házban

A tanár hol mesél, hol az anya szerepéből megszólítja a gyerekeket. Például: „Hol volt, hol nem volt,

³ Lipták Ildikó: Módszertani segédlet a DRÁMA és SZÍNJÁTEK tárgy tanításához, Alapfok. In. Kaposi László (szerk.): Módszertani segédlet a BÁBJÁTEK és a BÁBKÉSZÍTÉS valamint a DRÁMA és SZÍNJÁTEK tárgyak tanításához, 2013

erdő közepében, takaros kis házban, élt egy kecske mama a sok kis gidájával. Hosszan tartó hűvös, esős időszak alatt kiürült az éléskamra. A gyerekek egyre gyakrabban kértek olyasmit, ami nem volt odahaza. De az anyuka sokat gondolt arra, hogy mi mindentől kell féltetnie csemetéit, ha ő elmegy otthonról. Mi minden járt a fejében? (Gyűjtés, majd a következő pillanatban a tanár mint anya fordul a gyerekekhez. A szerepbe lépést érdemes legalább testtartás-váltással jelezni: például, ha eddig mindannyian a szőnyegen ültünk, feláll.) *Tudjátok, mitől félek? Attól, hogy ha elmegyek a városba élelemért...*” (és sorolja azokat a lehetséges gondokat, amelyeket az imént együtt gyűjtöttünk össze). Beszéljünk meg egy jelet, melyből tudni fogjuk, hogy ajtót nyithatunk, az anyukánk kopogtat! (Ritus.)

Gondolatkövetés (ha kiéleződik, akkor belső hangok is lehet belőle)

Az anya távozása után a gyerekek egy ideig csendben ültek a házban, és sok minden járt a fejükben. Hallgassunk meg ezek közül néhány gondolatot! Segítsük a kontextusban való gondolkodást kérdésekkel, között mondatkezdésekkel! Például: „A gyerekek közül többen leginkább arra vágytak, hogy...”, „Néhányan amiatt aggódtak, hogy...”, „Különböző ötletek jutottak eszükbe azzal kapcsolatban, hogy most mit csináljanak...”.

Van rá esély, hogy a drámajátékos védettség arra ösztönzi a játszókat, hogy úgy döntsenek, szabályt szegve kimennek a házból (mivel a játékban értelemszerűen a kalandot keresik). Ha maguk nem hozzák ezt az ötletet, a tanár narrációjából tudjuk meg.

Narráció

„A gyerekek egyszer csak azt vették észre, hogy már mindannyian kint futkosnak a réten.”

Hogyan történt?

A rendelkezésünkre álló idő, a fejlesztendő területek és a kitűzött célok figyelembe vételével válaszunk munkaformát, mellyel válaszolunk e kérdésre! Például: tanúskodás, állóképek, kiscsoportos improvizációk, naplórészlet stb.

Jelenet

A tanár egy farkas bábbal megjeleníti a kecskék veszedelmes ellenfelét. Egy monológot hallunk tőle, amiből megtudjuk, hogy valahol a játszó gyerekek közelében bujkál, és akármikor elkaphat egy kis kecskét...

Narráció

„Ahogyan a gyerekek futkostak a réten, egyszer csak egy hideg fuvallatot éreztek meg az arcukon. Eddig nem tapasztaltak ilyesmit, nagyon furcsa érzés volt, ezért mind megálltak egy pillanatra. Már épp indultak volna, hogy gyorsan befussanak a házba, de akkor többen is úgy látták, mintha megmozdult volna az ajtó, sőt, mintha egy alak tűnt volna fel bent a házban, az ablaknál. Közelebb húzódtak egymáshoz, és csendben beszélni kezdtek...”

Innentől kezdve a tanárnak úgy kell kézben tartania a játékot, hogy közösen improvizálva épp addig tartsa fenn a veszélyhelyzet feszültségét, míg a tanulókat pozitív energiákkal a játékban képes tartani. (Ami felmerülhet: nem lehetünk biztosak abban, hogy valóban a farkast láttuk-e bent, lehet, hogy csak képzeltek, de lehet, hogy az anyukánk jött haza stb. – dramatikus játék.)

A játék egy pontján megérkezik az édesanya (a tanár szerepben), és így ösztönzi a gyerekeket arra, hogy reflektáljanak a helyzetükre.

Kiscsoportos improvizációk

Találjunk ki olyan cselekvéseket, melyek hatására – ha bent volt –, elmenekült a farkas!

Reflexiók

Tanúskodás

A házba visszatérve, a kecskemama arról faggatja a gyerekeit, hogy hogyan és miért kerültek ilyen helyzetbe.

Gondolatkövetés

A tanár narrációját követve a kecskegyerekek lefekszenek, elalszanak, és meghallgatjuk, miről álmodnak...

Újjászületések

Soltis Lajos Színház – színház az ország szélén

Számos közösségnek vagyunk tagjai életünk során. Van közösség, amibe beleszületünk, vannak, amiket a kényszer szül, vannak felszínesek, de vannak szeretetből fakadó közösségek is. Igazán jó érzés, ha van egy hely, amit a sajátunknak érzünk, amit szabadon választottunk, amibe sok munkát vagyunk hajlandók befektetni, olyan emberek között, akikkel közös az ügy. Merünk érte harcolni, teljes mellszélességgel kiállni, és a szabadidőnk nagy részét arra áldozzuk, hogy együtt legyünk. Szerencsésnek mondhatom magam, mert gimnazista koromban rátaláltam minderre Celldömölkön, a Soltis Lajos Színházban. Nyolc éve vagyok a tagja.

A Soltis Lajos Színház, korábbi nevén Sitkei Színkör története kimeríthetetlen. Rengeteg anekdota szól róla, sok személyes és közösségi élmény forrása, az amatőr színházi szféra meghatározó szereplője. Egy színházi műhely Celldömölkön, Vas megyében, 200 km-re Budapesttől.

A Soltis Lajos Színház 2015-ben lesz 35 éves. A sok év alatt rengeteg fiatal fordult meg itt. A tagok szinte mindig középiskolások, egyetemisták, fiatal felnőttek. Ritkán adódik az a helyzet, hogy valaki munka mellett tudja vállalni a sok próbát, előadást. A folyamatos tanulás, önképzés alapja a közösségi életnek. A színház saját fenntartású színistúdiót működtet, amin keresztül az újonnan érkezőket bevezeti a színház világába. A stúdióban tanítanak a „nagyok”, az előző generáció tagjai, akik már rendelkeznek kellő színpadi tapasztalattal. Tanítanak szakemberek, régi barátok is, akik egy-egy produkciót is rendeznek a társulatnak. A sokféle kívülről érkező inger, látásmód, értelmezés folyamatos frissességet kölcsönöz a szakmai munkának. Érdekes kihívás, hogy a különböző alkotói világú rendezők sokféle stílusában megmártózzunk, emberileg pedig rengeteg új történettel leszünk gazdagabbak tőle. Sokat tanulunk az életről, a szakmáról, az emberekről, egymásról és egymástól.

Az előadásokon és próbákon kívül sok önként vállalt, közhasznú feladata is van a közösségnek: fesztiválokat, tréningeket, turnékat szervezünk, táborokat, színészbált rendezünk, minden évben kétszer meseturnéra utazunk Erdélybe. A színház vezetője a kezdetektől fogva Nagy Gábor, művészeti vezetője B. Péter Pál, aki 2001-ben csatlakozott az akkori színistúdióhoz, és azóta a Soltis Lajos Színház színésze és rendezője. A színistúdiót jelenleg Benkő Ágnes vezeti, aki emellett játszik és rendez. Bruckner Roland már több mint tizenöt éve a társulat tagja, színész, technikus, világosító, díszítő, söfőr és minden, ami lehetséges.

Főként Nagy Gábor visszaemlékezéseiből készítettem ezt az írást, röviden összefoglalva a folytonos újrakezdéseket, melyek állandóan jelen vannak a Soltis Lajos Színház történetében. Hogy lehetséges az, hogy a nehézségek ellenére mindig vannak olyan „fanatikusok”, akik nem adják fel és csinálják tovább? Egy amatőr falusi színkör útja az állandóság felé.

Sitke, 1980

Fel kéne lendíteni a falu kulturális életét, mondjuk egy színjátszó körrel. A gyerekek mókáznának, és mi lennénk a közönség. A bevételekből meg elmehetnénk kirándulni. Az ötlet jó, de a falu pedagógusai nem vállalják a feladatot. Sitkén lakik Nagy Gábor, a MÁV szombathelyi osztószer-tár főnökségének dolgozója, aki erősen human érdeklődésű. Társadalmi munkában ő lesz a *Sitkei Színkör* vezetője. A falu és a környék gyerekei kedvet kapnak a színjátszáshoz, sokan csatlakoznak, székhelyük a helyi művelődési ház lesz. Az ellenerők már a kezdetekkor jelen vannak. A művelődési házat fütetlenül bocsájtják rendelkezésükre, rá-szerveznek előadásaikra. Nagy Gábor úgy dönt, hogy elköltöznék Sárvarra, ám hamar kiderül, hogy oda sem kellene „kis-Latinovitsok”. Vissza kell menni Sitkére. A hazaköltözés meglepetése, hogy egyre többen csatlakoznak hozzájuk. A 14 év alattiakból új csoportot lehet alakítani, megalakul a

Soltis Lajos

„Nem bírálni jöttem, csak dohogni és jóra s szépre tanítani, s higgyétek el, hogy ezt csak szép szóval oktatva, játszani is engedve szeretném tenni. Az, ha néha kinyílik a bácskai bugylibicska a zsebemben, csak azért van, mert nem volt gyerekszobám, és úgy érzem, hogy ennyivel tartozom a közegnek, amely megbízik bennem, a tudásomban, tisztaságomban és hogy nem csaphatok be senkit sem, és a mesterségem, a filozófiám, az etikám is arra kötelez, hogy a szelídítés eszméje szerint éljek, alkossak és tanítsak. Eppen ezért, a jót igenis dicsérni kell, követendő példaként említeni, a kevésbé jóra pedig felhívni a figyelmet, nem engedve azt, hogy esetleg követendő példává váljon. A rosszat pedig irtani kell!”¹

felnőtt társulat mellett a gyerekcsoport. 1987-es évben 26 előadást tartottak. „(...) a csoport már nem „szabadidős” társaság, hanem színpadi művek létrehozója és a közönség előtt rendszeresen fellépő *színjátszó együttes*.”⁴ A „Harmadik csoport” olyan fiatalokból jött létre, akik – a KISZ programjainak megszűnése miatt – helyüket keresték. A „falú rémei”, akik addig csavarogtak, vagy kocsmáztak, a művelődési házban letek menedékre. Sokan csatlakoztak, mások elmentek, a fiúk bevonultak, a lányok férjhez mentek. Folyamatosan cserélődő tagokkal, de a Színkör működött.

1989-ben bejegyzett egyesület a Sitkei Színkör. Tíz év alatt a műkedvelő csapatból társadalmi intézmény és közösség lett. Voltak tagok, akik minden szabadidejüket a Színkörrel töltötték, így állandósultak. Ihász Csilla és Ó. Kovács Tímea, Ódor Öcsi, Bösze Attila, Bruckner Anita, Bruckner Roland, P. Mórocz Zsuzska és még sokan. Segítettek az adminisztrációban, játszottak, próbáltak, ha kellett, tanítottak. A társulat színészei foglalkoztak a gyerekekkel. Sorra csinálták a bohózatokat, komédiákat. Nem csak Sitkén játszottak, egyre több meghívást kaptak a környék településeire és amatőr, vagy vidéki színjátszó fesztiválokra. A bagi fesztivál különösen emlékezetes a társulat életében. Ott ismerkedtek meg Kinszki Judittal, Solténszky Tiborral és többek között Soltis Lajossal. 1997 nyarán a társulat egy része vásári komédiákkal vett részt egy műhelyfesztiválon Bagon. A fesztiválon a bemutatott előadásokat egy-egy rendezőhöz sorolták, aztán közösen dolgoztak a hozott produkción pár napon keresztül. A sitkeiek mentora Soltis Lajos lett. Kinszki tanárnő így emlékszik vissza a találkozásra: „Lajos mondta nekik, hogy ne fogják vissza magukat, ezek komédiák, itt lehet cigánykerekézni, tótágast állni, megengedhetünk magunknak egy kis pajzánságot, kicsit nagyobb pajzánságot, nagyon hamar belejöttek. (...) az egész átment egy óriási nagy játékba...”⁵ Hazaérve a csapat nagy örömmel újságolta Nagy Gábornak, hogy milyen fantasztikus emberrel találkoztak. *Soltis Lajos*, a vajdasági Tanyaszínház alapítója. A Tanyaszínház minden nyáron körbejárja a Vajdaságot, szekéren viszi a színházat mindenfelé. Gábor és Lajos összebarátkoztak, és Lajos lett a Sitkei Színkör művészeti vezetője. 1997-ben *A bor* volt az első sitkei rendezése, az előadással a Színkör különdíjat kapott Kazincbarcikán.

Lajos nagyon szeretett Sitkére járni. Kollégáit és barátait is hívta, hogy jöjjenek és dolgozzanak a csapattal. Jöttek is: Katona Imre, az egykori Gropius Színházi Műhely vezetője, Boczárdi László, a gyergyószentmiklósi Figura Stúdió alapítója, Lengyel Pál, Solténszky Tibor, Papai László. Lajos nyári tábort szervezett, megrendezte Sygne *Szentek kútja* című darabját, majd 2000-ben Örkény István *Tótek* című drámáját vitte színre a társulat felnőtt tagjaival.

A Színkör 20 éves. Előadásaival országos amatőr színjátszó fesztiválokon lett több ízben díjazva. Ebben az évben Katona Imre a *Misztérium a Szent Születésről* című előadását rendezte. „Ez nagyszerű nyersanyag volt a Sitkei Színkör akkori tagjai számára, akik akkor még egészen kiválóan magas szinten falusi színjátszók voltak. Falusi színjátszók voltak, csak egy megmagyarázhatatlanul magas szinten és igényességgel gyakorolták ők ezt. Tehát a Vásári Komédiák, az eredeti repertoár fő darabjai mellett ez a népi misztériumjáték, azt lehet mondani, hogy a szöveg a maga autentikus színjátékos közegébe került vissza. Azok játszották ezt a szöveget, akik a leginkább el tudják játszani. Sikere is volt sokáig.”⁶

2000. november 22-én Soltis Lajosnak Pécsen, a Harmadik Színházban volt előadása. A Sitkei Színkör néhány tagja mesterükkel tartott. A hazafelé vezető úton, éjszaka egy szembejövő autó beléjük rohant. A négy utasból hárman életüket veszítették. Figer Szabina, a Színkör színésznője, Kurucz László, a társulat meghatározó színésze és Soltis Lajos, a mester, a rendező eltávozott az élők sorából. Rajtuk kívül aznap éjjel Nagy Gábor ült még az autóban, ő súlyos sérülésekkel bár, de túlélte a balesetet. Lábadozása a kórházban három hosszú hónapig tartott. A baleset másnapján a kultúrházban gyászoló társulathoz beviharzott a falu polgármestere, és kiutasította őket a házból, mondván, nem lesz itt több bohóckodás. A felbőszült társulat úgy döntött, nem tudnak tovább Sitkén maradni. Egy emlékműsor keretében elbúcsúztak Sitkétől, elhunyt társaiktól, folytatni kellett, új korszak indult.

⁴ Nagy Gábor: *Egy alternatív színház működése az ezredfordulón – A Soltis Lajos Színház története*, Pécsi Tudományegyetem, Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar, Pécs, 2006 kézirat

⁵ Kinszki Judittal készített interjú - részlet a Soltis 30 c. filmből (készítők: Rákos Blanka, Nagy Péter István, 2010)

⁶ Katona Imrével készített interjú – Soltis 30, 2010

Megszületett a Soltis Lajos Színház.

A celldömölki Kemenesaljai Művelődési Központ örömmel befogadta a „sitkei” színjátszókat. A költözés nehéz volt, sokan úgy döntöttek, nem tartanak a társulattal, a falu csalódott volt. *Celldömölkön* új fiatalok csatlakoztak. Színistúdió jött létre szervezett munkarenddel, szakemberekkel kiegészülve. Lajos barátai továbbra is szívesen jöttek a csapathoz dolgozni. Somogyi István, az Arvisura Színház alapítója *Magyar Elektrát*, majd *Csongor és Tündét* rendezett. „Történt az a bizonyos eset, hogy egy baleset következtében a csoport három tagja meghalt, egy negyedik pedig komolyan megsérült. És ez akkor történt, amikor éppen a Magyar Elektrát akarták csinálni, sőt el is kezdték. Katona Imre hívott fel, hogy hát ez van, és a csoport úgy döntött, hogy ők megpróbálják folytatni. Tehát ők eldöntötték, hogy nem hagyják abba. Éreztem, hogy ez kihívás. (...) Rögtön igent mondtam, idejöttem, és átmenünk ezen a helyzeten. Tehát azt tudom mondani, hogy tudtam segíteni a csoportnak újjászülni.”⁷ 2004-ben Katona Imre Gianni Rodari *A varázslatos gondola* című művét fordította le és rendezte meg a társulat számára. Az időközben társulati taggá vált Ecsedi Erzsébet és Solténszky Tibor szintén sokat dolgozott a társulathoz. A színistúdióban ebben az időben többek között Pápai László, Kinszki Judit, később Michael Mehlmann és Herczeg Tamás tanítottak. Herczeg Tamás vasvári színjátszóként csatlakozott a sitkeiekhez, tanítani és rendezni a színművészeti elvégzése után jött vissza, jelenleg a HoppArt társulat vezetője. A pályázati rendszer és a nyertes pályázatok lehetővé tették, hogy munkahelyé váljon a színház, ahol ezzel lehetőség nyílt állandó munkaviszonnyal rendelkező színészek foglalkoztatására. Az előadások sok meghívást kaptak, a Soltis Lajos Színház ismert lett a szférában és a környéken. Nóti Károly *Legyen a férjem* című darabja Ecsedi Erzsébet rendezésében sajnos nem ért meg sok előadást, de folyamatos teltházat produkáltak vele Celldömölkön. A társulat, Herczeg Tamás vezetésével 2004-ben Weöres Sándor *Szkiták* című drámatörredékével kezdett foglalkozni. A létrejött előadás, a „...majd mély csönd leng” kijutott a kísérleti színházak világfesztiváljára Kairóba.

2005-ben 25 éves a Soltis Lajos Színház, a megye egyetlen repertoárrendszerben működő színháza. Ekkorra állandó gyermekbérlettel működik Szombathelyen és Sárovaron. Az amatőr színjátszásból a csapat eljutott az alternatív, kísérleti színházak világába. A működés ugyanakkor egyre több előadást, egyre több és nehezebb próbanapot kívánt. Ennek következtében az akkori társulat jelentős része úgy döntött, nem folytatja a színházcsinálást Celldömölkön.

2006-ra Nagy Gábornak két állandó segítője maradt: B. Péter Pál és Bruckner Roland. Új társulatot kellett szervezni, megint főként középiskolásokból. Itt csatlakoztam én is a csapathoz. A színistúdió vezetője B. Péter Pál lett. Deák Varga Rita, Csetneki Gábor, Katona Imre, Somogyi István, Kelemen Márta, Bocsárdi László, Ecsedi Erzsébet, Pilnay Ildikó tanítottak, és mi, a színistúdiósok, tanultunk. Egyszerre végeztük a stúdiót és játszottunk előadásokban. Az első produkció, melyben szerepet kaptunk, a Szabó Attila rendezte Kárpáti Péter darab, az *Országalma* volt. Az előadásban az új stúdiósokon kívül régi Sitkei Színkörösök is vállaltak szerepeket. A stúdió első vizsgálóelőadása *Az arany virágcserep* című E. T. A. Hoffmann regény feldolgozása lett, mellyel B. Péter Pál vezetésével kezdtünk foglalkozni. Később bekapcsolódott a munkába Herczeg Tamás is, végül a produkciót mi, stúdiósok, a társulat tagjai fejeztük be.

A három éves stúdió záróvizsgáján mutattuk be az *Álomevők* című darabot, 2009-ben. Az előadást Deák Varga Rita rendezte. Rita így emlékszik vissza a próbaidőszakra: „Az egyéves munka során arra törekedtem, részben pedagógiai, részben alkotói szempontból, hogy a csoport minden tagja egyenlő esélyekkel vegyen/vehessen részt a munkában, s mindenki keresgéljen a saját személyiségében (tudott/ismert vagy még rejtett területeken). Ehhez arra volt szükség, hogy a csoportdinamika, a csoport aktuális szerkezete mozgásba lendüljön. Segíteni szerettem volna kicsit lebontani a már létező „hierarchiát” – ami egy csoporton belül óhatatlanul megjelenik – és egy friss megvilágításba helyezni. Ezért ugyanazt a feladatot adtam ki újabb és újabb leosztásokkal. Így folyamatos visszajelzést kaptam és kaphatott a csoport, a közösség is, arról, hogy ki kivel tud, akar együtt dolgozni, kivel képes mélyebb rétegek felé mozdulni. Ki kit tud meglepni, s ezzel új területeket megnyitni, ki hogyan engedi érvényesülni az aktuális kiscsoport tagjait, hol vannak elakadások, gátak (belső vagy személyfüggő), mikor jelennek meg korábbi rögzült minták, mivel és hogyan lehet ezeket kibillenteni, tovább

⁷ Somogyi Istvánnal készült interjú - Soltis 30, 2010

lendíteni... A darab végül ezekre a tapasztalatokra és az ezúton megszülető etűdökre támaszkodva épült fel. Ez a megközelítés tette lehetővé, hogy a résztvevőkből kiindulva olyan etűdök születhesse- nek, amelyek a személyesség erejét, magasabb koncentrációs, „játék-tudásbeli” szintek elérését, fo- lyamatos mozgásbeli fejlődést biztosítsanak. Így a fejlődés egyéni és csoportszinten is folyamatos volt, direkt vagy indirekt módon. Fontosnak tartottam mintát adni a közösségi munkáról, ami nem csupán az adott darab készítésére szolgál, de a későbbiekben, a következő munkákban is segítségül szolgálhat.”⁸

2010-ben 30 éves lett a Soltis Lajos Színház. Az *Álomevők* elnyerte az évad legjobb amatőr színházi előadása, a Kaposvári Gyermekek- és Ifjúsági Színházi Biennálé legjobb mozgásszínházi előadása dí- jakat. A produkció kijutott Spanyolországba, ahol egy Ourense-ben megrendezett nemzetközi szín- házi fesztiválon vehetett részt (International University Theatre Festival – MITEU). 2011 júliusában pedig Magyarország delegáltjaként utazhattunk a norvégiai Tromsø-ben megrendezett Dialog 2011 Amatőr Színházi Világfesztiválra. A sarkkörön túl megrendezett világfesztiválon a nyitó- és a záróelőadás is az *Álomevők* lett volna, de a sors máshogy akarta – a tragikus norvég események (2011-es terrortámadás Utøya szigetén) csonkává tették a fesztivált. Mindenesetre a július 15-i első előadás osztatlan szakmai és közönségsikert aratott. A 12 napos fesztivál ideje alatt a Nap nem ment le egyszer sem, a „Midnight sun”-t együtt ünnepeltük a helyiekkel. A fesztivál ideje alatt tartós nem- zetközi kapcsolatokra és személyes barátságokra tettünk szert. Az *Álomevők* csapatának örök élmény a norvég fesztivál, mely a csoport kohéziójára is meghatározó hatást gyakorolt.

Ecsedi Erzsébet rendezésében vittük színre *A dzsungel könyvét*, majd Katona Imre rendezésében *A végzetes szerelem játékát* és Camus-tól *A igazak* című drámát. A társulat mellett három osztállyal működött a színistúdió és a gyerekstúdió. A sikerek közepette B. Péter Pál így nyilatkozott erről az időszakról *Soltis 30* című dokumentumfilmben: „(...) a világ és aztán ennek a közepén a mi kis szín- házunk most tényleg egy olyan imbolygó tengeren van, hogy nem tudjuk, milyen szárazföldön kö- tünk ki. Azt tudjuk, hogy nagyon jó hajónk van. Mehetünk vele akármerre, nem kell félni nagyon. Mehetünk bármelyik irányba, mikor kikötünk, akkor nem azért kell kikötünk, mert lék van és kény- telenek vagyunk, hanem azért, mert megtetszett az a partszakasz.”⁹

A sikeres működés azonban nem elég ahhoz, hogy a társulat egyben maradjon. A továbbtanulások, költözések miatt a társulat egy része ismét kicserélődött. Ugyanakkor jóval többen maradnak, mint az előző válság idején. Sokan úgy döntöttek, hogy inkább a közelben választanak egyetemet, hogy visz- sza tudjanak jönni játszani. Szeptembertől intenzív akrobatikus-kontaktréningbe kezdtünk Benkő Ágnes budapesti rendező, koreográfussal, ami 2012 áprilisában zárult a *Menedék / Asylum* című mozgásszínházi előadás bemutatásával.

Ági ezután a színistúdióban is oktatni kezdett. Első munkája a fiatalokkal a *Vagy amit akartok...* cí- mű vizsgaelőadás, melyben a 11 fiatal színész olyan örök érvényű problémákat vet fel Shakespeare drámarészletein keresztül (Rómeó és Júlia, Hamlet, Szentivánéji álom), valamint R. D. Laing pszi- chológus írásaival, filmekből kölcsönzött gondolatokkal, helyenként a popzene eszközeivel, mint például a szülőkkel, felnőttekkel való konfliktusok, párkapcsolati problémák, az együttélés, elfogadás kérdései, legyen szó szerelemről, vagy éppen együttműködésről, munkáról. Fontos állomások voltak a stúdiósok és a társulati tagok integrációjában a Nagy Péter István által rendezett Palahniuk regény- feldolgozás: a *Téveszmék*, valamint a Benkő Ágnes rendezte Garaczi darab, a *Szépet fogtok álmodni*. 2013-ban a pápai Teleszterion Színházi Műhellyel közösen megszületett a *Bűn és bűnhődés* Komá- romi Sándor rendezésében. A két csapat még 2009-ben találkozott az ajkai színjátszó fesztiválon, és azóta terveztük a közös munkát.

A színház úgy döntött, hogy a végzett társulati tagokat, színészeket továbbképzzi. A Magyar Dráma- pedagógiai Társaság drámapedagógus képzésére küldte őket. 2014 elején a társulat hét színésze drá- mapedagógus lett. A társulat előtt ezzel óriási lehetőség és új irány nyílt a drámaórák és a tantermi színházi előadások világába. Az első előadás, a *Varjak*, a Kerekasztal Színházi Nevelési központtal koprodukcióban jött létre, rendezője Kaposi László. Az előadást nevelőintézetekben élő gyerekeknek készítettük.

⁸ Deák Varga Ritával készített interjú alapján (saját)

⁹ B. Péter Pállal készített interjú- részlet a *Soltis 30* című filmből (készítők: Rákos Blanka, Nagy Péter István, 2010)

2014 nyarán jött létre a *Woyzeck* című produkció, megint egy „régi-új” társulattal, Nagy Péter István rendezésében, aki a Nemzeti Színház rendező ösztöndíjasa. Jelenleg lázasan készül a *Gabi és a repülő nagypapa* című kortárs mesedarab Benkő Ágnes rendezésében. A B. Péter Pál rendezte *Többsincs királyfi* a szeptemberi bemutató óta már a 30. előadáson is túl van, ezzel a mesével utazott a társulat az 58. erdélyi turnéjára. Az évad harmadik meséje még csak tervben van, egy TIE (Theater in Education) előadás lesz, a *Láthatatlan apuka* munkacímével készül a társulat színész-drámatanárainak közreműködésével.

Itt tart most a februárban 35 éves Soltis Lajos Színház. Egy óvatos kezdeményezésből nőtt ki magát ez a főleg önkéntesekből álló egyesület. Pályázatokból és önerőből tartja fenn magát. Mindez rengeteg adminisztrációval jár, a színház jelenleg négy állandó munkatárssal és egy kulturális közfoglalkoztatottal dolgozik. „...Nem mi választottuk, hogy szegény színház legyünk, de megéljük azt. És ha már így hozta az élet, ha már így vagyunk kénytelenek működni, akkor minden erőnkkel, tudásunkkal azon munkálkodunk, hogy ennek a fajta színházi ideálnak tudjunk megfelelni. Ha valamit akarunk létrehozni, legyen az egy előadás, vagy egy előadás díszlete, jelmezei akár, vagy egy turné (...) akkor az nekünk rengeteg munka, azt nekünk kell kitalálni, nekünk kell embereket szerezni hozzá, lehetőleg belső körünkből megoldani minden részfeladatot. De ezzel együtt, (...) rengeteg kreativitási lehetőség adódik. Ráadásul közösségteremtő erőt is jelent, hogy mindent magunk, egymásnak és magunknak csinálunk, harmadrészt pedig kialakul a játékosban, illetve ebben az esetben az építőkben, díszítőkből, készítőkben egy olyan kötődés, ami azt jelenti számukra, hogy ez a színház, ez az előadás, ez nemcsak valami, amibe én beszálltam, hanem ez az enyém. Ezt én csináltam, ezt én csinálom. Tehát azt mondanám, hogy (...) a mostoha körülmények inspirálóak a színházi munkára nézve.”¹⁰ Szülők, barátok, ismerősök kapcsolódnak a mindennapi munkába és segítenek, ahol csak tudnak. Nekik és a celdömölki önkormányzatnak köszönhető, hogy a volt városi mozi épülete most színházként működik, kívülről teljesen felújítva és megszüpítve. Hamarosan elkezdődnek a belső átalakítások: az öltöző már készül, a padlásra közösségi teret tervezünk, a város pedig szabadtéri színpadot ígér az épület mellé. A tervek szépek és messzire mutatnak, de a bizonytalanság állapota konstans. Bevételeinkből képtelenek vagyunk fenntartani magunkat, a különböző támogatások (minisztériumi, önkormányzati, TAO, felajánlások) nélkülözhetetlenek a működésünkhöz. Különös természeti képződmény a Soltis Lajos Színház és annak társulata, vezetőjével Nagy Gáborral együtt. Bizonyosság sok kételyre. Igen, ezt meg lehet csinálni! Az összefogás nagy erőket mozgathat meg, csak legyen miben hinni!

(Bővebb információ a társulatról: www.soltisszinhaz.hu; [facebook/soltisszinhaz](https://www.facebook.com/soltisszinhaz))

Nagy Zsuzsi
színész, drámatanár

Felhasznált irodalom

Soltis 30. (dokumentumfilm) Rendezte: RÁKOS Blanka-NAGY Péter István. 2010.

NAGY, Gábor. *Egy alternatív színház működése az ezredfordulón – A Soltis Lajos Színház története*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar, 2006.

NAGY, Zsuzsanna Mária. *Szemlelőidézés – A Soltis Lajos Színház vizsgálata kívülről és belülről*. Szombathely: Nyugat-magyarországi Egyetem, Berzsenyi Dániel Pedagógusképző Kar, 2014

Ó. KOVÁCS, Tímea. *Találkozás – a Sitkei Szinkör és Soltis Lajos*. 2009. 07. 30. [online]
<http://www.szin-jatekos.hu/jatekos/mult/talalkozas-%E2%80%93-a-sitkei-szinkor-es-soltis-lajos.html>
[hozzáférés dátuma: 2014. 03. 28].

RÁKOS, Blanka. *Alternatív energia – A Soltis Lajos Színház közösségi szerveződése*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, 2010.

TÓTH, Zsuzsanna. *Álomkergetők – A Soltis Színház világraszóló sikere – avagy pár mondat egy csoportról*. SZÍN 16/3. MMIKL, Budapest, 2011. szept.

¹⁰ B. Péter Pállal készített interjú – részlet a *Soltis 30* című filmből (készítők: Rákó Blanka, Nagy Péter István, 2010)